

DE MORIGE

s o c i a a l - e c o n o m i s c h o n d e r -
z o e k n a a r d e a c h t e r g e b l e e v e n
w e l v a a r t s o n t w i k k e l i n g i n
e e n d e e l v a n d e g e m e e n t e
w e d d e i n g r o n i n g e n

L1
366 B

r a p p o r t n o . 3 6 6

l a n d b o u w - e c o n o m i s c h i n s t i t u u t
a f d e l i n g s t r e e k o n d e r z o e k
a p r i l 1 9 6 1

n i e t v o o r p u b l i k a t i e - n a d r u k v e r b o d e n

299354

308/CJZ
301.18/CJZ
CF

- 2 -

I N H O U D

	Blz.
WOORD VOORAF	3
HOOFDSTUK I OPZET VAN HET ONDERZOEK	4
HOOFDSTUK II DE MORIGE EN DE ZANDSTROOM	6
HOOFDSTUK III DE BEWONERS	10
HOOFDSTUK IV DE BEWONERS OVER HUN WOONGEBIED	24
HOOFDSTUK V DE WONINGEN	28
HOOFDSTUK VI HET GRONDGEBRUIK	33
HOOFDSTUK VII DE TOEKOMST VAN DE KINDEREN	37
SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING	40
LIJST VAN BIJLAGEN	45

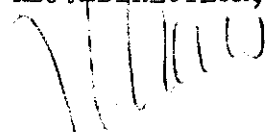
WOORD VOORAF

Op verzoek van een kleine commissie ad hoc, die zich bezighoudt met de vraagstukken van werkgelegenheid, huisvesting en grondgebruik in de buurtschappen de Morige en de Zandstroom in de gemeente Wedde, verleende de Cultuurtechnische Dienst aan het Landbouweconomisch Instituut opdracht tot het instellen van een onderzoek. Dit onderzoek zou met name gericht dienen te worden op de beantwoording van de vraag hoe de huidige bewoners de situatie in hun streek ten aanzien van huisvesting, werkgelegenheid en grondgebruik beoordelen en in hoeverre zij veranderingen voorstaan.

Er is een enquête gehouden onder de buurtbewoners. De hieruit voortvloeiende gegevens en inzichten zijn in het rapport vermeld. Na de behandeling van de enquêteresultaten wordt in een slotbeschuwing ingegaan op de mogelijkheden voor het te voeren beleid ter oplossing van de vraagstukken.

Op de afdeling Streekonderzoek is het onderzoek uitgevoerd door ir. J.M. Veldhuis met medewerking van G. Strick en A.J. Jacobs.

DE ADJ. DIRECTEUR,

(Dr. A. Maris)

HOOFDSTUK I

OPZET VAN HET ONDERZOEK

Het ingestelde sociaal-economische onderzoek in de Morige en de Zandstroom - twee aan elkaar grenzende delen van de gemeente Wedde (Gr.) - hield in eerste instantie verband met de voorbereiding van plannen ter verbetering van de levens- en werk-omstandigheden in deze gebieden.

De gebieden grenzen aan de in uitvoering zijnde ruilverkaveling "Blijham-Bellingwolde". In deze ruilverkaveling, waar vraagstukken van geheel andere aard aan de orde zijn, worden grote investeringen gedaan van overheidswege. Binnen de gemeente Wedde doet zich nu de vraag voor op welke wijze een evenwichtige ontwikkelingspolitiek voor de zozeer verschillende delen van de gemeente kan worden gevoerd.

Een verbeterd inzicht in de sociaal-economische problematiek in de buiten de ruilverkaveling vallende gemeentedelen de Morige en de Zandstroom werd noodzakelijk geacht.

Het onderzoek richtte zich daartoe op de beantwoording van de vraag hoe de huidige bewoners de situatie van hun streek beoordelen en in hoeverre zij veranderingen voorstaan. Het daarna eventueel op te stellen plan zal vooral gericht worden op de verbetering van de woningtoestand en het woonklimaat. Daar momenteel de meeste bewoners, waaronder veel landarbeiders, enige cultuurgrond in gebruik hebben, leek het gewenst in het eventueel op te stellen plan ook aandacht te besteden aan een eventuele herindelings van het grondgebruik gepaard gaande met verhuizingen.

Het lag uitdrukkelijk niet in de bedoeling het in deze streken zo moeilijke vraagstuk van de werkgelegenheid voor landarbeiders in zijn algemeenheid te behandelen. Uit de resultaten van het onderzoek zoals die in dit rapport zijn vermeld, mag men dan ook geen algemene conclusies trekken over de ontwikkeling van de agrarische werkgelegenheid. Het staat echter wel vast dat de in de Morige en de Zandstroom gesignaleerde verschijnselen in verschillende opzichten symptomatisch zijn voor het in dit deel van Groningen bestaande werkgelegenheidsvraagstuk.

Onder voorzitterschap van de Burgemeester van Wedde is een kleine werkcommissie werkzaam, waarmee over de opzet van het in te stellen onderzoek overleg werd gepleegd. In deze commissie zijn verder vertegenwoordigd: de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond, de Cultuurtechnische Dienst en de Provinciale Directie van het Ministerie van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid.

Er werd besloten een kleine, doch vrij intensieve enquête te houden onder de bewoners van de Morige en de Zandstroom. Dit plan werd in februari 1960 uitgevoerd. Behalve het verzamelen van enkele concrete en persoonlijke gegevens werd met deze enquête ook beoogd enkele indrukken op te doen van de onder de mensen

levende opvattingen over wonen en werken in de streek. De enquête droeg dus gedeeltelijk het karakter van een vrij interview (zie bijlage 32).

In het navolgende worden de verkregen gegevens uit de enquête in de vorm van tabellen en cijfers beschreven en toegelicht. Daarnaast worden de opgedane indrukken in enkele meer kwalitatief gerichte paragrafen weergegeven.

Na een beknopte geografische schets volgt een beschrijving van de bewoners van de Morige en de Zandstroom. Vervolgens komt aan de orde hoe de bewoners over hun eigen streek denken, waarbij in het bijzonder de aandacht gericht wordt op het wonen en op het grondgebruik. Tenslotte wordt een blik in de toekomst geworpen door na te gaan welke beroepen de kinderen van de huidige bewoners hebben of zullen krijgen.

Bij de voorbereiding van de enquête werd contact gelegd met een commissie uit de bewoners, de z.g. Commissie van Zeven. Deze commissie, die ten tijde van de enquête een vrij sluimerend bestaan leidde, is bedoeld als onofficieel overleg-orgaan voor de te ontwikkelen plannen voor de buurten. Ze bestond uit: 4 landarbeiders, 1 gemeente-arbeider en een kleine landbouwer (een zevende lid uit de Zandstroom moet nog worden gevonden).

Voorts werden waardevolle informatie verkregen van de gemeentesecretaris en de gemeentebode.

DE MORIGE
Schaal 1:25.000

- Grens van het gebied van onderzoek
- Grens van de ruilverkaveling Blijham-Bellingwolde
- Gemeentegrenzen

HOOFDSTUK II

DE MORIGE EN DE ZANDSTROOM

De gemeente Wedde heeft twee dorpen, die in velerlei opzicht grote verschillen vertonen. Wedde is het meest noordelijke dorp van het oude Landschap Westerwolde. Het is gelegen aan de Westerwoldse A, even beneden de samenvloeiing van Ruiten A en Mussel A, temidden van een fraai afwisselend landschap. De boerderijen vertonen het type van de gemengde Westerwoldse bedrijven: vrij veel bouwland, doch met rundveehouderij van enige betekenis, overwegend gezinsbedrijven.

Blijham, het hoofddorp van de gemeente, is een typisch Oldambtster dorp. Naar het noorden strekt zich het open landschap van de polder Blijham uit, met opstreckende heerden van grote akkerbouwbedrijven. De bedrijven staan voor het merendeel langs de weg van Winschoten naar Bellingwolde. Het dorp Blijham zelf (met een sterke lintbebouwing zonder een duidelijke kern) ligt aan de weg van Winschoten via Wedde naar Ter Apel, de oude toegangsweg naar Westerwolde. Ten zuiden van Blijham ligt aan de ene kant van deze weg de Morige en aan de andere kant de Zandstroom. In de namen van deze buurten zit wellicht iets typerends: de Morige is een oud afgeveend gebied, de oostelijke uitloper van het grote veencomplex van Pekela. De Zandstroom is misschien de noordelijkste uitloper van het Westerwoldse zandgebied.

Beide buurten vertonen veel overeenkomst en zullen in het navolgende meestal onder de naam de Morige bijeengenomen worden. De ligging van de buurten is zeer opmerkelijk: juist op het punt waar Oldambt, Veenkoloniën en Westerwolde aan elkaar grenzen. De vraagstukken die in elk dezer drie Groningse probleemgebieden leven vinden in enigerlei vorm hun weerslag in de Morige. Wanneer men het zeer kort en dus slechts onvolledig wil formuleren, kan men stellen dat in de Morige aan de orde zijn: het vraagstuk van de agrarische werkgelegenheid en de verhouding boer-arbeider (Oldambt), de industrialisatie (Veenkoloniën) en de problemen van het kleine zelfstandige gezinsbedrijf (Westerwolde).

Voor een goed begrip is het nuttig erop te wijzen, dat in de gemeente Wedde, naast de Morige, nog een aantal buurten bestaan waar zich een enigszins vergelijkbare situatie voordoet; de buurten de Hoorn, Wedderveen en Hoornderveen, westelijk van de weg tussen Blijham en Wedde gelegen, zijn eveneens slecht toegankelijke oude afgeveende gronden met een zeer verspreide, slechte bewoning. Bronsveen en Tjabbesoord, op de grens van de gemeenten Oude Pekela en Wedde gelegen, zijn eveneens dergelijke buurten. Van al deze buurten is de Morige nog de best ontslotene. De Morige grenst ook onmiddellijk aan het dorp Blijham: het contact met het dorp (in bestuurlijke, sociale en economische zin) kon dus hier het meest intensief zijn.

De gemeente Wedde (+ 3900 inwoners) is in sociaal-economisch opzicht een gemeente met zeer grote tegenstellingen: naast een

vooral in het Blijhamster deel welvarende boerenbevolking woont er een grote groep arbeiders wier vooruitzichten op een gunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid in de landbouw slecht zijn. Binnen de gemeente is de industriële ontwikkeling niet noemenswaard, doch in de onmiddellijke nabijheid bevinden zich groeiende centra (Winschoten en Oude Pekela).

De gemeente maakt overigens deel uit van het industrieschap Oost-Groningen, waardoor de zo noodzakelijke ontwikkeling van de niet-agrarische werkgelegenheid alle aandacht van de bevoegde autoriteiten krijgt die zij verdient. De eigenlijke landarbeidersgroep heeft het doorgaans nog het best. De veel grotere groepen losse arbeiders, grondwerkers (half-agrariërs) en voorts de bejaarden, die de kern van de bevolking in de bovengenoemde buurten vormen, leven onder vaak ongunstige omstandigheden. De huidige welvaartsontwikkeling gaat aan deze mensen voor een belangrijk deel voorbij.

De economische structuur van Oost-Groningen, waarvan de gemeente Wedde deel uitmaakt, wordt in sterke mate bepaald door de industrie en de dienstenverlenende sector in Winschoten. Deze gemeente is als ontwikkelingskern in het nieuwe regionale industrialisatiebeleid aangewezen, zodat te verwachten valt dat de industrie zich er nog verder zal uitbreiden.

De landbouw is niettemin in deze streek een zeer belangrijke bedrijfstak, ook al doordat een groot deel van de industriële bedrijvigheid direct op de landbouw steunt (aardappelmeel, strokarton en daarvan afgeleide chemische, voedingsmiddelen- en verpakkingsmateriaalfabrieken). In de gemeente Wedde is ruim een derde deel van de beroepsbevolking in de landbouw werkzaam; daarnaast zowel in de industrie als in de economische en sociale dienstensector elk 32%. De in de industrie werkenden zijn voornamelijk pendelaars, want in het dorp Blijham zelf zijn slechts enkele kleine industrieën gevestigd: een meubelfabriek met 10-12 man, een schoppenfabriek met 10 man en een parketvloerenfabriek met 5-6 man personeel. Ter vergelijking zijn in tabel 1 enkele cijfers van de tien gemeenten in het industrieschap Oost-Groningen opgenomen.

Tabel 1

SAMENSTELLING VAN DE BEROEPSBEVOLKING

	Percentage van de beroepsbevolking	
	gemeente Wedde	oostelijk Groningen
Landbouw	36	25
Industrie	32	38
Economisch en sociale diensten	32	37

Bewerkt naar gegevens uit "De industriële vestigingsfactoren in het industrieschap Oost-Groningen".

Zoals reeds werd opgemerkt is het dorp Blijham gekenmerkt door een vrij sterke lintbebouwing langs de drie provinciale wegen in de richting Winschoten, Bellingwolde en Wedde. In het kader van de uitvoering van de ruilverkaveling "Blijham-Bellingwolde" zijn op de Bouwten (ten westen van het dorp) en in de polder Blijham (ten noorden van het dorp) nieuwe ontsluitingswegen aangelegd. De gemeente heeft een uitbreidingsplan geprojecteerd in de driehoek tussen de wegen naar Bellingwolde en naar Wedde, waarmee wordt beoogd het dorp een duidelijker kern te geven. In dit uitbreidingsplan zijn reeds verscheidene woningen gebouwd, zowel arbeiders- als middenstandswoningen. In het dorp zijn elektriciteit en waterleiding aanwezig alsmede een rioleringsstelsel met zuiveringsinstallatie. In Blijham is een buurthuis met een goed functionerende staf, die op velerlei terreinen grote activiteit ontwikkelt. In de gemeente zijn voorts sportvelden, zwembaden, Kruisverenigingen en een redelijk ontwikkeld cultureel verenigingsleven. De openbare verbindingen met Winschoten zijn goed.

Alles bijeengenomen is bij een oppervlakkige kernismaking de conclusie voor de hand liggend, dat Blijham een gezond, levenskrachtig dorp is met een goede maatschappelijke, culturele en economische uitrusting.

Men moet echter letterlijk van de hoofdwegen afstappen om te constateren dat er in de buurten de Morige en de Zandstroom op het sociaal-economische terrein grote vraagstukken liggen. Deze kunnen in het kort als volgt worden aangeduid:

1. een zeer gebrekkige ontsluiting; talrijke woningen zijn alleen langs smalle voetpaden te bereiken;
2. een verspreide bebouwing, waardoor waterleiding, elektriciteit en riolering nog in vele woningen ontbreken, met name in de Zandstroom;
3. een derde van de woningen is onbewoonbaar verklaard of zal binnen vijf jaar onbewoonbaar verklaard worden;
4. de bevolking behoort tot de oudere leeftijdsgroepen; verscheidene genieten ondersteuning van de gemeentelijke dienst voor sociale zaken;
5. bij de woningen behorende kleine kavels cultuurgrond liggen sterk versnipperd en worden vooral door de oudere gebruikers minder economisch bewerkt;
6. de aantrekkelijkheid als woongebied voor jongeren is ernstig in discussie; men constateert dat alleen oudere mensen uit nog slechtere buurten, als Wedderveer en de Hoorn, naar de Morige willen verhuizen;
7. in de nabijgelegen ruilverkaveling worden ten behoeve van de boeren grote investeringen gepleegd; voor de arbeidersbevolking moet ook wat gedaan worden (reëel probleem in de gemeentepolitieke sfeer);

8. Vele bewoners zijn volstrekt afhankelijk van werkgelegenheid in de A.W.-sector.

De vraag is nu wat er moet gebeuren om aan deze problemen iets te doen. Aanvankelijk is in overweging genomen de Morige in het ruilverkavelingsblok "Blijham-Bellingwolde" op te nemen. De faciliteiten van de ruilverkavelingsprocedure zouden dan een sanering van grondgebruik, ontsluiting, openbare nutsvoorziening en huisvesting mogelijk gemaakt hebben. Deze oplossing is echter verworpen gezien het totaal andere karakter van de ruilverkaveling in het aangrenzende akkerbouwgebied. Sedertdien zijn een aantal andere gedachten gelanceerd. Deze suggesties zijn samen te vatten in de navolgende drie alternatieve beleidsprogramma's.

1. De Morige wordt door een of meer wegen ontsloten; de bestaande woningen worden verbeterd; door het gebied weer aantrekkelijk te maken als woonoord wordt een krachtige groep plattelandsarbeiders aan de streek gebonden.
2. Om de mogelijkheid te scheppen tot het vergroten van enkele kleine landbouwbedrijfjes tot levenskrachtige gezinsbedrijven worden de bestaande woningen afgebroken en er wordt een nieuwe woonwijk met vrij geconcentreerde bebouwing geprojecteerd aan de Hoofdweg of de Louwdijk.
3. De huidige bewoners van de Morige worden bewogen zich in het gereedliggende uitbreidingsplan van de gemeente te vestigen (aan het Oosteinde, vorming nieuwe dorpskern); het vrijkomende gebied wordt bestemd voor de vorming van enkele levenskrachtige gezinsbedrijven.

Hiermee is de problematiek van dit gebied in grote lijnen geschetst. Het is duidelijk dat elk dezer plannen pas een reële kans van slagen heeft wanneer de bevolking actief erbij wordt betrokken en aan de verwezenlijking medewerkt. Er zijn organen, o.a. de genoemde Commissie van Zeven, het buurthuis met zijn staf enz., die hiertoe worden ingeschakeld.

In het nu volgende verslag van het onderzoek zullen een aantal feitelijke gegevens omtrent de huidige bevolking van de Morige worden vermeld. Deze kunnen hopelijk van dienst zijn bij de aanpak van de vraagstukken in dit gebied.

HOOFDSTUK III

DE BEWONERS

Het gebied van onderzoek is aan de noordzijde begrensd door de Schoollaan, aan de oostzijde door de Hoofdweg en de Lutjeloosterweg, aan de zuidzijde door de (gedeeltelijk vervallen) dijk van de Lutjeloosterpolder en de Louwdijk (verharde weg). De westelijke grens is de blokgrens van het ruilverkavelingsgebied.

In dit gebied hebben 253 personen of instellingen grond in eigendom of gebruik; 227 personen of instellingen zijn binnen het gebied gevestigd, 12 dezer hebben zelf geen grond in gebruik (zie tabel 2).

Tabel 2

OVERZICHT VAN GRONDEIGENAREN EN GRONDGEBRUIKERS

Beroep c.q.kwaliteit	Totaal-aantal adressen	Aantal		
		geëng. grondgebr.	niet-geëng. grondgebr.	niet-geëng. grondgebr. gebruikers
Landarbeiders	36	36 ¹⁾	-	-
Overige onzelfstandigen (arbeiders)	60	45 ²⁾	15	-
Gepensioneerden en bejaarden van wie ³⁾ :	74	42	27	5
landarbeiders	24	24	-	-
overige niet-zelfstandigen	14	7	7	-
landbouwers	3	-	3	-
overige zelfstandigen	9	5	4	-
weduwen, alleenstaande vr.	24	6	13	5
Landbouwers	7	6	1	-
Overige zelfstandigen	34	6	28	-
Commissionairs, agenten, e.d.	3	-	3	-
Hoofd der school	1	-	1	-
Gehuwde vrouwen	3	-	-	3
Instellingen	4	-	2	2
Buiten het gebied wonenden	26	-	11	15
Beroep onbekend	5	2	2	1
Aantal adressen	253	137	90	26

1) Zie verder tabel 3.

2) Zie verder tabel 4.

3) Het laatste beroep is bepalend geweest voor de indeling.

De enquête, die meer gedetailleerde bijzonderheden over de bewoners van de Morige moest opleveren, beperkte zich in eerste instantie tot de grondgebruikers (natuurlijke personen) die in

het blok woonden (grondgebruiker is ruim opgevat: ook de huurder van een woning met alleen een tuin werd als zodanig beschouwd). Voorts werden de aan de verharde wegen, Hoofdweg, Schoollaan en Louwdijk wonende niet-agrariërs (actieve beroeps- personen en gepensioneerden) buiten de enquête gelaten (79 personen) (zie tabel 2). Het onderzoek heeft zich dus beziggehouden met een sociologisch tamelijk onduidelijk begrensde groep. Mede hierdoor is een vergelijking met de resultaten van andere onderzoekingen niet mogelijk.

De enquête heeft ten doel gehad een beeld te schetsen van die bewoners van de Morige die "achteraf" woonden of voor zover ze aan de verharde wegen woonden enigerlei binding aan de landbouw hadden.

De beroepsstructuur van deze groep blijkt volgens tabel 2 zeer heterogeen te zijn; de groep zuivere landarbeiders is zelfs niet eens overheersend.

Het is dienstig van de beide grootste groepen loontrek- kenden een meer gedetailleerd overzicht te geven (zie tabellen 3 en 4). Hieruit zien wij dat de "aanvullende werkgelegenheid" voor de meeste landarbeiders in de Morige een noodzakelijk element in hun beroepsbezigheden is.

Tabel 3

BEROEPSSTRUCTUUR VAN GEËNQUÊTEERDE LANDARBEIDERS

	Aantal land- arbeiders
Landarbeiders-A (hele jaar werk)	3
Landarbeiders-B (hele jaar werk)	2
Landarbeiders-A met max.5 maanden A.W.	2
Landarbeiders-B met max.5 maanden A.W.	14
Landarbeiders bij de Bouwplancombinatie, aangevuld met A.W.	8
Landarbeiders (niet het gehele jaar werk) met andere dan A.W.-werkzaamheden	1
Arbeiders bij A.W.(meer dan 5 maanden) en losse landarbeid	6
Aantal landarbeiders	36

In de groep der arbeiders zien wij een groot aantal zijde- lings bij de landbouw betrokkenen (half-agrariërs) en voorts bleek bij nadere beschouwing dat ook verscheidene mensen uit deze groep voor kortere of langere tijd op A.W.-objecten werken.

Tabel 4

BEROEPSSTRUCTUUR VAN ANDERE GEËNQUÊTEERDE ONZELFSTANDIGEN (ARBEIDERS)

	Aantal geënuquê- teerden
Arbeiders strokartonfabriek	9
Arbeiders in andere fabrieken	3
Grondwerkers, gemeente- en waterschapsarbeiders	14
Timmerlieden, elektriciens, arbeiders op constructiewerkplaats, meubelmakers	8
Dorsmachinearbeiders, los arbeiders, houthakkers	4
Opperlieden, bouwvakarbeiders	2
G.S.W.-arbeiders, arbeiders op werkplaats voor mindervaliden	3
Tuinman	1
Melkcontroleur	1
<hr/>	
Aantal andere onzelfstandigen (arbeiders)	45

De enquêtecijfers bevestigen het reeds vermelde verschijnsel van de zeer hoge leeftijd van de bewoners van de Morige: 45% van de geënuquêteerden is ouder dan 60 jaar (ter vergelijking: in de gemeente Wedde is (1956) 31% van de gezinshoofden en alleenstaanden ouder dan 60 jaar). Wanneer men de geënuquêteerden die in de Morige "achteruit" wonen (niet aan de verharde wegen), apart beziet, blijken onder hen de oudste jaarklassen extra sterk vertegenwoordigd te zijn. Ook zijn de landarbeiders gemiddeld ouder dan de andere arbeiders.

Voor een goed inzicht in de in het voorgaande geschetste beroepsstructuur zijn de navolgende grafieken, die de beroeps-carrières van de geënuquêteerden in beeld brengen, interessant. In deze grafieken is, evenals verderop bij de beroeps-carrières van de zoons, gebruik gemaakt van een beroeps-ladder bestaande uit 12 "sporten". In bijlage 11 zijn de voorkomende beroepen gerangschikt in de 12 ranglagen. Deze rangschikking is zo objectief mogelijk opgesteld, waarbij is uitgegaan van de beroeps-ladder die in het L.E.I.-rapport "De landarbeiders in Nederland II" staat opgegeven (blz. 114), afkomstig van landarbeiders in zeekelegebieden. Dit leek de beste benadering van het probleem der beroepshiërarchie in de Morige. Misschien is de lagere plaats van de losse landarbeider ten opzichte van de vaste landarbeider in dit gebied niet geheel juist, omdat zowel in sociaal aanzien als in materiële beloning er weinig onderscheid is tussen beide groepen en de losse landarbeider soms zelfs iets hoger gewaardeerd wordt. Om echter de aansluiting met het op dit terrein verrichte landelijke onderzoek niet geheel te verliezen is de daar gemaakte rangschikking aangehouden.

Het gebruik van de termen "stijgen en dalen op de beroeps ladder" in de navolgende beschouwingen dient men om vorengenoemde redenen niet al te letterlijk op te vatten. In feite zijn de sociale afstanden tussen de opeenvolgende "sporten" in dit gebied waarschijnlijk zeer klein.

De groep der landarbeiders, die zoals uit tabel 3 al bleek niet geheel homogeen is, bestaat voor ongeveer de helft uit mensen die hun hele leven of al geruime tijd vast 1) landarbeider zijn geweest en voor het overige uit mensen die los landarbeider zijn geworden. Het is opmerkelijk dat vooral de laatste 10 jaren velen in laatstgenoemde groep zijn terechtgekomen na eerst een hogere "sport op de ladder" te hebben bezet. Wij zien hieruit o.a. de invloed van de toenemende mechanisatie op de landbouwbedrijven: de losse landarbeid aangevuld met A.W.-werk in de wintermaanden neemt toe. Vast landarbeider worden na eerst los arbeider te zijn geweest is de laatste jaren slechts bij uitzondering voorgekomen. De landarbeidersgroep in de Morige maakt als geheel gezien dus een moeilijke tijd door (zie grafiek 1).

Het beeld van de andere arbeiders is veel onoverzichtelijker. Het aantal beroepsveranderingen in het leven van deze arbeidersgroep is veel groter dan bij de landarbeiders. Wel zien wij ook hier dat de geschoolde arbeiders vrijwel geen veranderingen hebben meegemaakt en meestal reeds geruime tijd in hun beroep werkzaam zijn. De "daling" naar de groep der ongeschoolde en losse arbeiders blijkt al tientallen jaren voor te komen; wij zien bij de ouderen vóór de jaren dertig nog weleens mensen uit de ongeschoolde groep klimmen naar hogere sporten. Dit is na de oorlog niet veel meer voorgekomen, waarbij wij dienen te bedenken dat de groep inmiddels ook ouder was geworden, zodat een verandering ook minder gemakkelijk is. Vele niet-agrarische arbeiders zijn vroeger aan het begin van hun beroepsloopbaan landarbeider geweest. Duidelijk toont grafiek 2 hoe op deze sport bijna niemand is blijven staan.

De gepensioneerden hebben uiteraard de langste beroeps-carrières. Bij de groep der gepensioneerde landarbeiders zien wij overigens hetzelfde beeld als bij de nog werkende landarbeiders: ongeveer de helft hunner is altijd vast landarbeider geweest; de overigen zijn als vaste arbeider begonnen en na kortere of langere tijd overgegaan naar de groep der losse arbeiders, die met werkverschaffing en A.W. de wintermaanden moeten doorkomen (grafiek 3).

De niet als landarbeider gepensioneerden zijn bijna allemaal in het begin van hun loopbaan landarbeider geweest. Hun leven heeft ook meer ups en downs gekend dan dat van de gepensioneerde landarbeiders (grafiek 4).

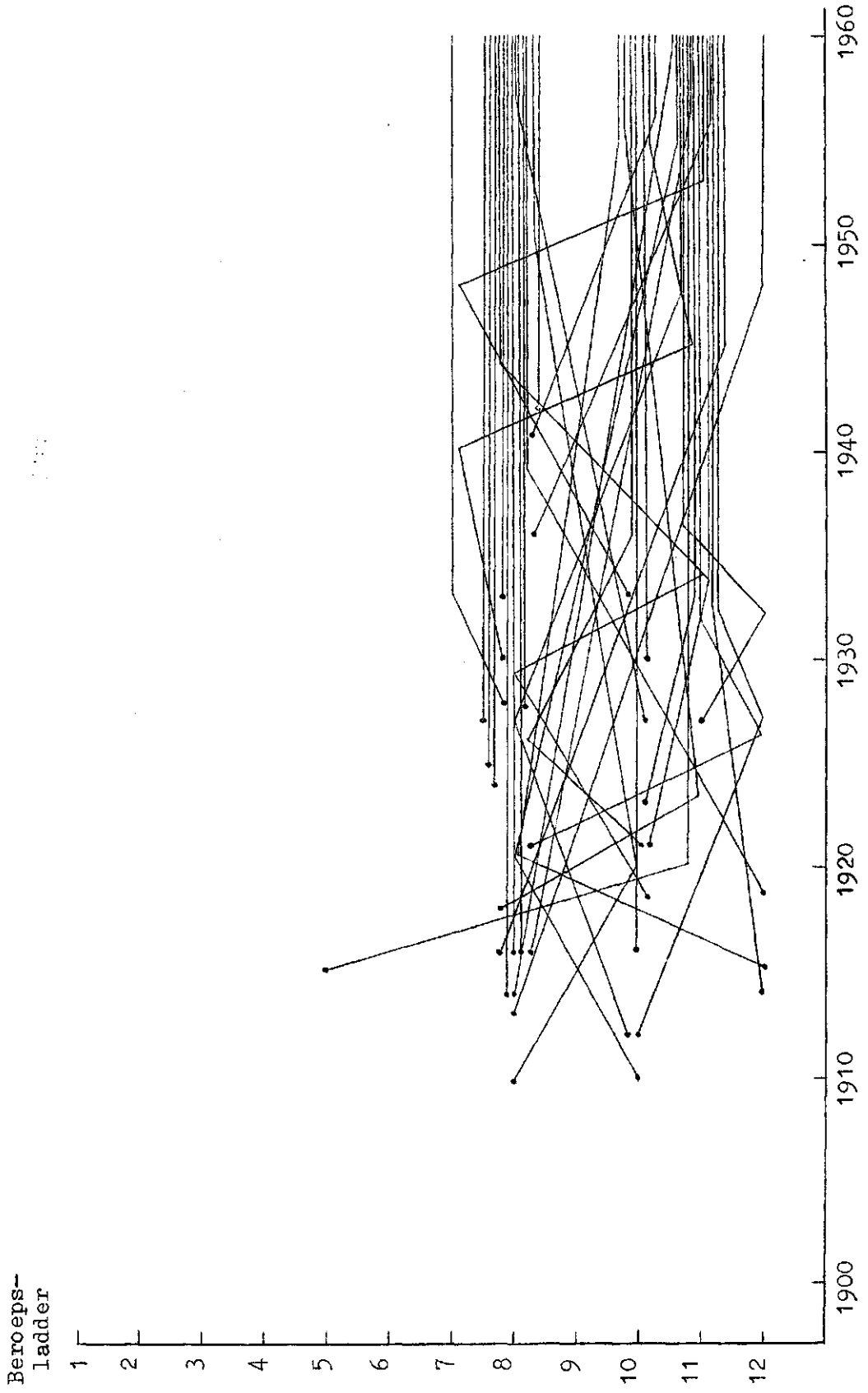
Het zal duidelijk zijn dat in vroeger jaren het volgen van voortgezet onderwijs of speciale vakscholen voor de bewoners van de Morige niet was weggelegd. Onder de ouderen zijn er zelfs nog die de lagere school niet geheel hebben doorlopen. Enkele landarbeiders hebben vakcursussen gevolgd, doch het merendeel hunner heeft geen enkele specifieke beroepsopleiding gevolgd, ook niet

---

1) Een exacte omschrijving van de begrippen vast en los is voor de situatie in het verleden moeilijk te geven. De opgave van de geënquêteerden is aangehouden.

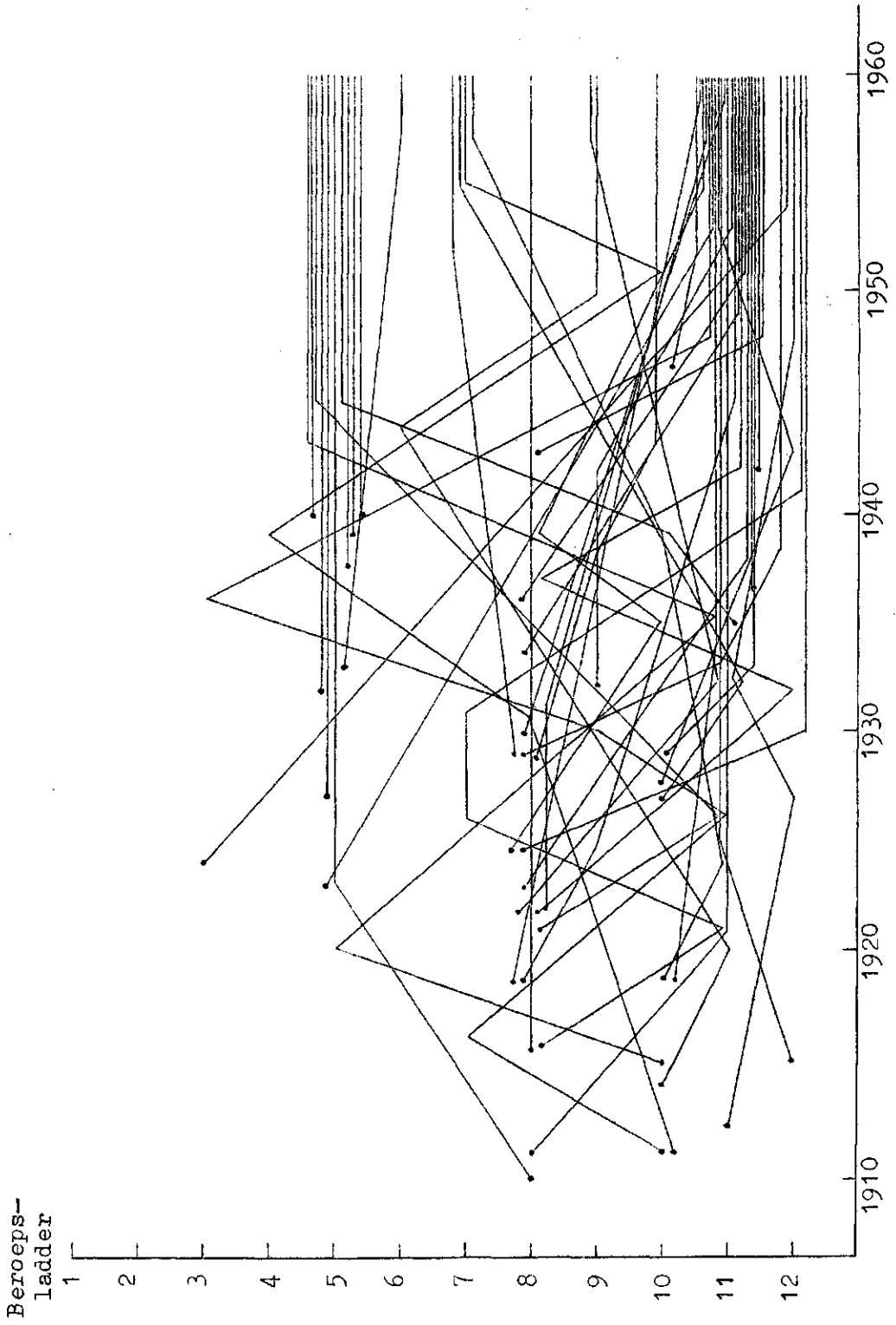
Grafiek 1

BEROEPSGESCHIEDENIS VAN LANDARBEIDERS

Grafiek 2

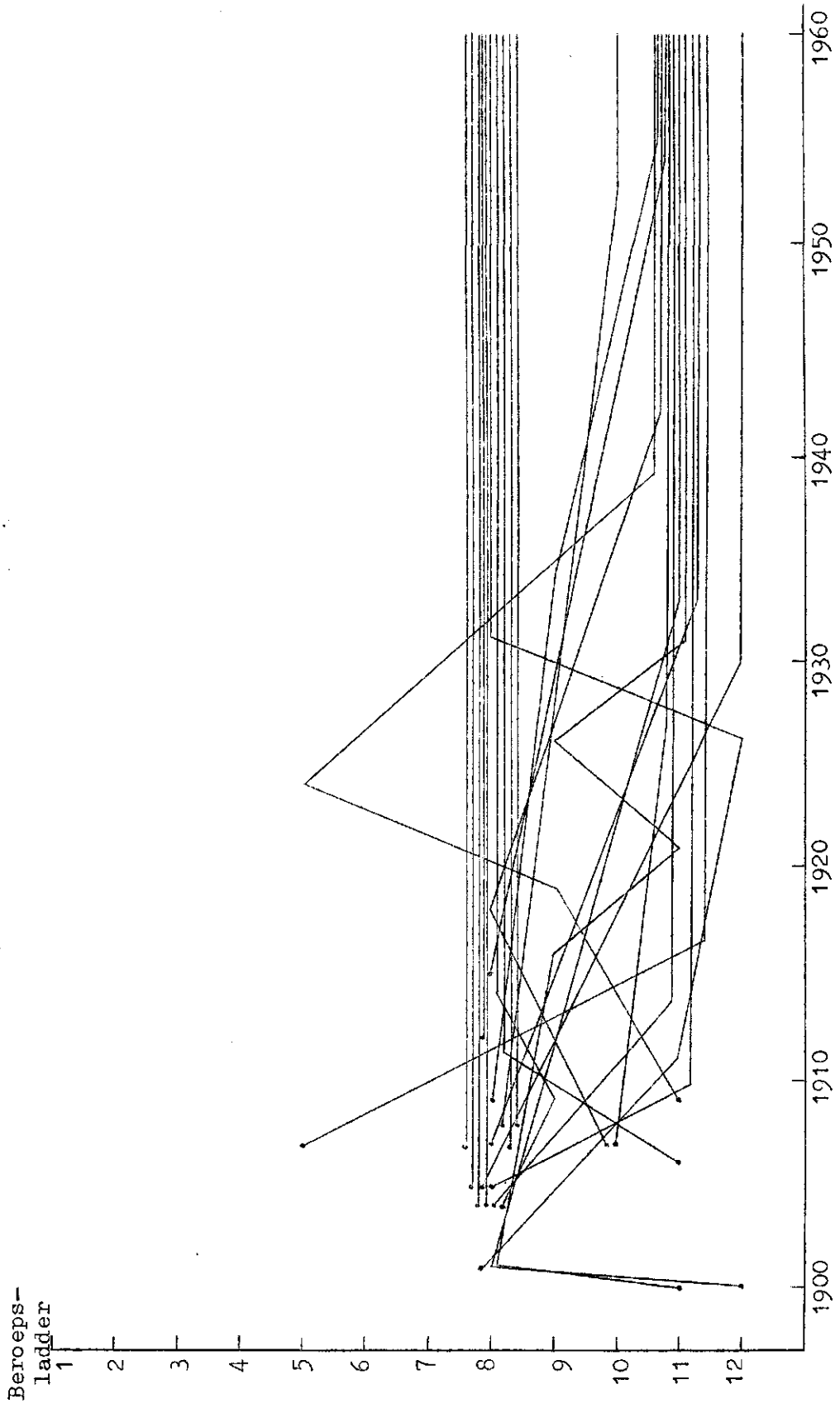
BEROEPSGESCHIEDENIS VAN ARBEIDERS

Grafiek 3

BEROEPSGESCHIEDENIS VAN GEPENSIONEERDE LANDARBEIDERS

voor niet-agrarische beroepen. Bij de wat jongere groep niet-agrarische arbeiders ligt dit wat gunstiger.

De landarbeiders zijn sterk georganiseerd in vakorganisaties (bijna twee derde hunner is lid van een vakbond): de A.N.A.B. heeft in de Morige verreweg de meeste leden; voorts zijn er enkele leden van de N.C.L.B. en de E.V.C. Ook andere bij het N.V.V. aangesloten vakbonden, o.a. A.N.B. en A.B.C., hebben verscheidene leden in dit gebied (van de arbeiders is 56% georganiseerd). Men is dus overwegend "modern" georganiseerd. Typisch is de trouw aan de organisatie bij verscheidene gepensioneerde landarbeiders.

Naar levensbeschouwing gegroepeerd behoren 122 van de 137 geënquêteerden tot de Ned.Hervormde Kerk. Het is echter bekend dat velen uit de Morige geen meelevend lidmaat zijn: het kerkelijke leven in Blijham wordt in sterke mate beheerst door de boeren. Dit is een van de terreinen waarop de tegenstelling boer-arbeider tot uiting komt.

Er wonen weinig jonge gezinnen in de Morige. Kleine kinderen ziet men er dan ook weinig (sommige ouderen vinden dit een voordeel: "In de nieuwbouw van het uitbreidingsplan zijn zoveel kinderen dat je er zo maar één onder de fiets hebt!").

In het merendeel van de bezochte gezinnen zijn de meeste of alle kinderen al uitgevlogen. Op de meest letterlijke wijze zien wij hier het begrip "expulsiegebied" duidelijk gemaakt. Vele ouders voelen wel min of meer aan dat de "buurt" hierdoor voor hun kinderen weinig aantrekkelijks heeft. Er gaat dan ook van het woonmilieu geen stimulans uit voor de kinderen om "lang thuis te blijven".

Een indruk van de aantalsverhoudingen geeft tabel 5, waar de 469 kinderen uit 136 gezinnen naar leeftijdsgroepen zijn ingedeeld.

Tabel 5

KINDEREN VAN DE GEËNQUÊTEERDEN

	< 10 jaar	11-14 jaar	≥ 15 jaar			
			inwonend		uitwonend	
			ongeh.	geh.	ongeh.	geh.
Aantal zoons	15	27	68	1	7	105
Aantal dochters	25	20	41	2	5	153

In het algemeen zijn de gezinnen niet groot. Er zijn enkele zeer grote gezinnen, doch het merendeel van de gezinnen heeft niet meer dan 3 kinderen. Een globale indeling van de geënquêteerde gezinnen naar de fase in de gezinscyclus laat duidelijk het overwicht van de oudere gezinnen zien. Het gemiddelde kindertal is dan ook hoger dan in de gemeente als geheel. Nogmaals

blijkt de gemiddeld hogere leeftijd van de landarbeiders in vergelijking met de groep andere onzelfstandigen.

Tabel 6

GLOBALE INDELING VAN DE GEZINNEN NAAR BEROEPSGROEP EN FASE IN DE GEZINSCYCLUS

	Landar- beiders	Arbei- ders	Gepensio- neerden	Zelf- stan- digen
Gezinnen zonder kinderen of met alle kinderen < 10 jaar	5	7	2	3
Gezinnen met:				
alle kinderen < 14 jaar	2	8	-	2
kinderen < en ≥ 15 jaar	6	17	-	3
alle kinderen ≥ 15 jaar	23	13	40	4

Beperken wij ons thans tot de kinderen van 15 jaar en ouder, dan blijkt in de eerste plaats de leeftijdsopbouw van de uitwonende kinderen interessant te zijn.

Tabel 7

UITWONENDE KINDEREN

Leeftijd	Beroep	Aantal kinderen wonend in	
		de gemeente Wedde	andere plaatsen
Jonger dan 40 jaar	agrarisch	18	11
	niet-agrarisch	30	98
	overigen 1)	2	12
	alle beroepen	50	121
40 jaar en ouder	agrarisch	10	3
	niet-agrarisch	27	48
	overigen 1)	4	7
	alle beroepen	41	58

1) Inclusief weduwen.

De kinderen die al voor de oorlog volwassen werden zijn in vergelijking met de jongere groep minder ver uitgevlogen. Overigens zien wij ook duidelijk dat er van de kinderen die in de landbouw werken, méér in Wedde wonen dan elders. De kinderen die pas na de oorlog op de arbeidsmarkt verschenen zijn, hebben werk en woonplaats buiten de gemeente Wedde moeten zoeken. Wij zien dus dat de wegtrekkende stroom bewoners uit de Morige in en na de oorlog op gang gekomen is. Dit vertrek is definitief. Tijdens onze gesprekken met de bewoners is ons vrijwel nergens

iets gebleken van een neiging om naar de geboortestreek terug te keren, integendeel: sommige ouderen wilden eigenlijk liever op den duur naar de kinderen toe.

Men kan ook constateren dat de dochters op jeugdiger leeftijd uit huis gaan dan de zoons. Het percentage inwonende zoons is dan ook hoger dan dat van de dochters, resp. 38% en 22%. Dit is overigens een vrij normaal verschijnsel op het platteland. Het aantal geëmigreerde kinderen uit de Morige is zeer gering: slechts 3 zoons en 1 dochter wonen in het buitenland.

In een tweetal bijgevoegde uitvoerige staten is een overzicht gegeven van de beroepen van de zoons en dochters. Het is duidelijk dat een sterke afvloeiing naar niet-agrarische beroepen heeft plaatsgehad (zie bijlage 9 en 10).

Tabel 8

BEROEPEN VAN KINDEREN VAN 15 JAAR EN OUDER

	In de landbouw	Niet in de landbouw	Schoolgaand	Invalide e.d.
Zoons	34	131	11	5
Ongehuwde dochters	-	38	7	1
Echtgenoten van gehuwde dochters 1)	15	134	-	-

1) Excl. 6 weduwen.

Merkwaardig is dat in de groep 30-34-jarige zoons (in 1940 de 10-14-jarige !!) zeer vele landarbeiders zitten. Hangt dit samen met de oorlogsomstandigheden op het moment dat deze zoons voor hun beroepskeuze stonden? In elk geval is duidelijk dat na deze periode vrijwel alle zoons niet-agrarische beroepen gingen kiezen: van de 82 zoons van 15-29 jaar werken er slechts 5 in de landbouw.

Wanneer wij de beroepen van (schoon)zoons en vaders met elkaar vergelijken, kunnen wij een indruk krijgen van de beroepscontinuïteit in de opeenvolgende generaties. In het onderhavige onderzoek is echter de grens tussen niet-agrarische en agrarische beroepen vrij vaag, zodat een nogal onduidelijk beeld wordt verkregen.

Tabel 9

DE BEROEPEN VAN VADERS EN ZOONS

	Agrarische beroepen		Niet-agrarische beroepen	
	aantal	percentage van wie vader agrariër was	aantal	percentage van wie vader agrariër was
Zoons 1)	34	80	131	52
Schoonzoons	15	93	134	69

1) Excl. schoolgaande en invalide zoons.

In tabel 9 is te lezen dat de vaders van de zoons die in de landbouw werken, ook bijna allemaal agrariër zijn. Dat hier niet de te verwachten 100%-continuering in de landbouw optreedt, hangt samen met de onduidelijke grens tussen beide beroepsgroepen. Bij de niet in de landbouw werkende zoons is het percentage agrarische vaders veel lager.

Evenals dat voor de geënuquêteerden is gedaan, is de beroeps-carrière van de zoons geanalyseerd. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de zoons die vóór 1935-1940 hun beroepsloopbaan begonnen en degenen die na die periode op de arbeidsmarkt verschenen (zoons ouder dan 40 jaar en jonger dan 40 jaar).

Het aantal beroepsveranderingen bij de zoons is uiteraard niet zo groot als bij de vaders (de waargenomen loopbaan is gemiddeld 20 à 25 jaar korter). Ruim de helft van alle werkende zoons werkt in hetzelfde beroep als waarin ze hun loopbaan begonnen (zie tabel 10).

Tabel 10

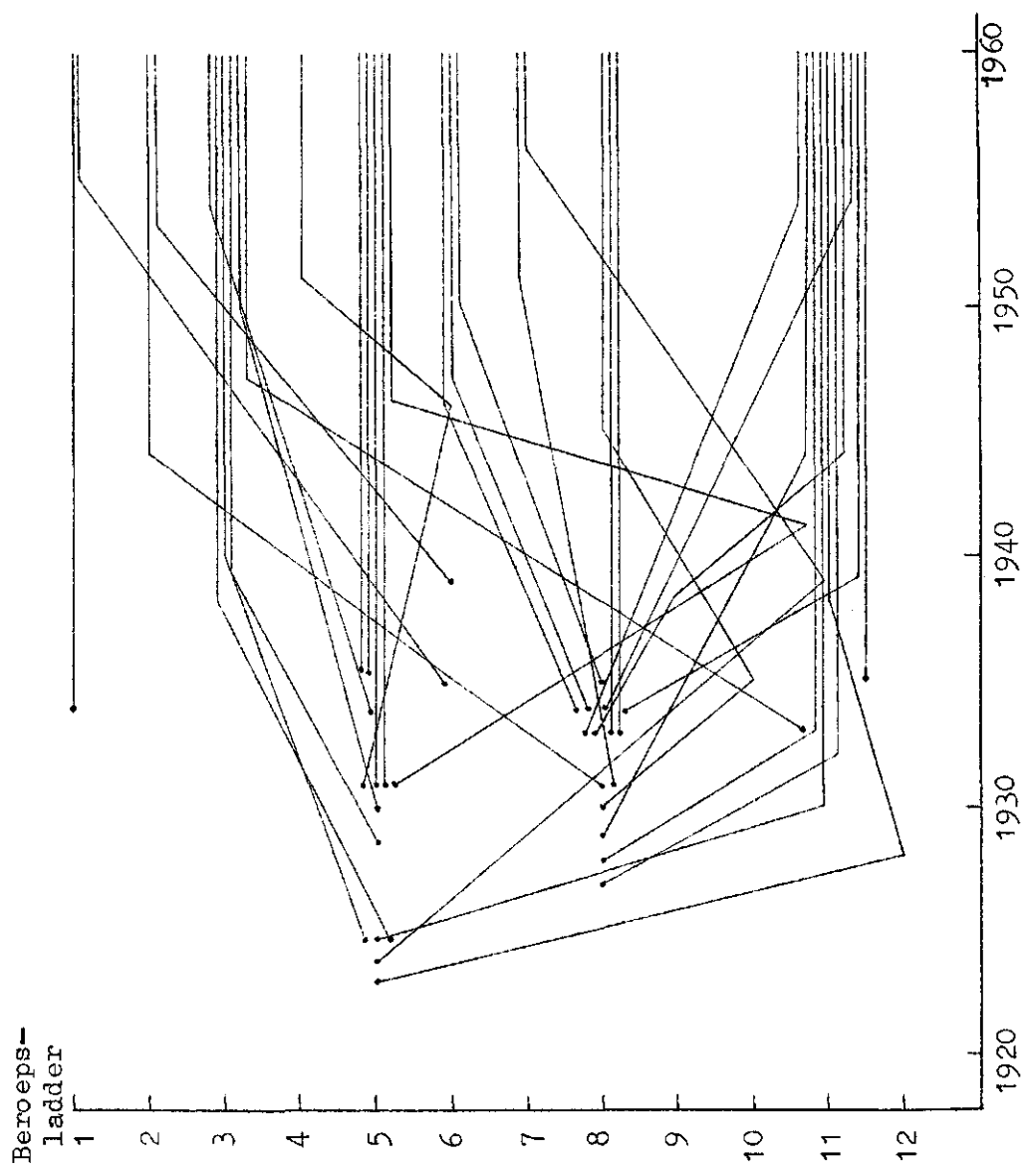
BEROEPSVERANDERINGEN VAN DE WERKENDE ZOONS

Leeftijds- groep zoons	Aantal zoons naar het aantal beroepsveranderingen				Totaal
	0 x	1 x	2 x	3 x	
15-19 jaar	17	2	-	-	19
20-24 jaar	12	6	1	-	19
25-29 jaar	17	14	2	-	33
30-39 jaar	32	22	7	1	62
≥40 jaar	8	18	7	1	34
Alle zoons	86	62	17	2	167

De loopbanen van de oudere zoons zijn weergegeven in grafiek 5 (waarbij weer dezelfde beroeps ladder is gebruikt als bij de vaders). Wij zien hieruit dat uit de groep geschoolde niet-agrariërs vrij veel zoons zijn overgegaan naar zelfstandige beroepen. Uit de groep zoons die als landarbeider zijn begonnen zijn er echter maar weinige opgeklimmen, daarentegen verscheidene "gedaald" naar de ranglaag van de losse landarbeiders. Algemeen is bekend dat de meeste ouders ernaar streven hun kinderen "het beter te geven" dan ze het zelf hebben. Wanneer wij een vergelijking maken tussen het eerste beroep van de zoons en het beroep van de vaders op het moment van die beroepskeuze, dan krijgen wij een indruk van de stijging op de maatschappelijke ladder. Uit de gegevens blijkt dat een groot aantal zoons erin slaagt deze stap te maken (zie bijlage 13). Het merendeel van de zoons begon op een "hogere sport" dan waarop de vader stond. Dit algemene beeld wordt vooral veroorzaakt door het feit dat de geschoolde niet-agrarische beroepen hoger gerangschikt worden dan het landarbeidersberoep.

Grafiek 5

BEROEPSGESCHIEDENIS VAN ZOONS ≥ 40 JAAR

Voor de jongere zoons zijn dezelfde aspecten (loopbaan en stijging op de ladder in vergelijking met vader) vanwege de grotere aantallen in tabelvorm weergegeven (zie bijlage 12). Van de loopbaan is alleen het eerste en huidige beroep in ogen-schouw genomen (aangezien meer dan één verandering bij deze groep uitzondering is, is dit geen bezwaar). Wij zien een groter aantal "stijgers" dan "dalers" op de maatschappelijke ladder.

De groep der geschoolde arbeiders vertoont overigens de grootste stabiliteit. Uit deze groep komen geen "stijgers", omdat deze zoons nog te jong zijn en omdat de groep al betrekkelijk hoog op de ladder staat. Van de zoons die als landarbeider zijn begonnen, zijn er ongeveer evenveel naar een hoger gerang-schikt beroep overgegaan als naar lagere beroepen. Deze groep is door veranderingen sterk in aantal verminderd; het landarbei-dersberoep krijgt ook nauwelijks toevoer uit andere beroepslagen. Bij de oudere zoons zagen wij hetzelfde, daar overheerste echter het aantal "dalers" enigszins.

Het aantal zoons dat ten opzichte van hun vader op de ladder gestegen is overtreft ook hier verre het aantal dat gedaald is. In deze laatste groep zitten bovendien nog de zoons van zelf-standigen (ranglaag 3), van wie verwacht kan worden dat zij hun loopbaan nog wel zullen ontwikkelen. In de geschoolde niet-agrarische beroepen (ranglaag 5) zijn de meeste "gestegen" zoons te vinden.

Samenvattend zien wij uit de gegevens omtrent de beroepen van de zoons en de vaders een algemeen streven om de landarbei-dersgroep te verlaten (noodzakelijk door de verminderende werk-gelegenheid in de landbouw), hetgeen gepaard gaat met een in het oog van de mensen begerenswaardige stijging op de maatschappe-lijke ladder. Geschoolde beroepen in fabrieken of ambachten geven blijkbaar het meest kans om deze stap te maken.

HOOFDSTUK IV

DE BEWONERS OVER HUN WOONGEBIED

Zoals in de inleiding werd vermeld werden in de Morige en de Zandstroom een aantal vrije interviews gehouden. Met het stellen van de vraag: "Wat vindt U van de toestand in de Morige?" is gepoogd een aantal indrukken op te doen over de opvattingen van de bewoners over hun woongebied. Het was ook de bedoeling, door met deze algemene vraag het gesprek te beginnen, het ijs wat te breken en de geïnterviewde de gelegenheid te geven over hem vertrouwde zaken te praten.

Het bleek dat de reacties, die wij op de bovengenoemde vraag kregen, zich ruwweg in twee groepen lieten verdelen, nl. die van mensen die uitsluitend de eigen situatie beschouwden en die van mensen die in wat meer algemene termen over de streek als geheel spraken. Het gezichtsveld van de eerstbedoelde groep zou men beperkter kunnen noemen dan dat van de tweede. Dit onderscheid lijkt wel van belang te zijn voor de beoordeling van de opgedane indrukken.

Bijna de helft van de bewoners die hun oordeel over de toestand van de Morige gaven (slechts 20 van de 137 geënquêteerden gaven geen antwoord op deze vraag) kwam niet verder dan de eigen situatie. Het bleek, niet geheel onverwacht, dat het vooral de ouderen, de gepensioneerden zijn, die een wat beperkter gezichtskring hebben. Met het klimmen van de jaren verengt de blik en is men tevreden met de gegeven situatie. Dit wordt ook bevestigd door de inhoud van de reacties; men is tevreden met het wonen in de Morige, "het leven is mooi hier". Ook in ander opzicht overheersen bij de mensen uit deze groep de positief-waarderende opmerkingen boven de negatief-waarderende. Opmerkelijk is dat onder de bewoners van de Zandstroom relatief veel mensen voorkwamen die niet verder gingen dan een oordeel over hun eigen situatie. Omdat de Zandstroom pas in een iets later stadium bij het project is betrokken, is de belangstelling van de daar wonenden in het algemeen ook wat geringer.

De landarbeiders toonden naar verhouding een wat bredere belangstelling in de situatie van de streek. Hoewel deze groep dus naar aantal gezien niet de grootste is, zal men toch aan de opvattingen in deze groep veel aandacht moeten schenken.

Waarover wordt nu gesproken als men het over de Morige gaat hebben? Uit het aantal opgetekende reacties (zie tabel 11 en bijlage 16) blijkt dat het vooral de ontsluiting is waarover men spreekt. In allerlei toonaarden en soms toegelicht met voorvallen uit het nabije verleden werd de gebrekkige ontsluiting van de Morige en de Zandstroom veroordeeld.

Tabel 11

DE BEWONERS OVER HUN WOONGEBIED

Onderwerp waarover een uitspraak gedaan werd	Aantal geënquêteerden dat een uitspraak deed
De ontsluiting, de wegen	44
De ligging	15
Het wonen hier	39
Het leven hier	26
De utiliteitsvoorzieningen	29
De verkaveling	3
De grond	9
De woningen	6
De ontwikkeling van de werkgelegenheid	9

Aantal geënquêteerden	137

Het is duidelijk dat het ontbreken van voldoende brede en berijdbare wegen het meest klemmende probleem voor de bewoners van de Morige is. Eveneens veel kritische opmerkingen werden gemaakt over de voorziening met licht en water. Vooral ook de openbare verlichting in de Zandstroom en langs de Morigepadten werd dikwijls aangehaald als een voorbeeld van de achterlijke toestanden op dit gebied.

Er werd reeds opgemerkt dat zij die in hun oordeel alleen de eigen situatie betrokken, vaker positief-waarderende opmerkingen maakten. De anderen die spraken over het leven en het wonen in de Morige waren voor het merendeel zeer kritisch ingesteld. Verscheidene geïnterviewden spraken ook over de ligging en de toestand van de woningen en de verkaveling van de gronden in zeer weinig waarderende zin.

Typisch was dat ook een aantal malen het ontbreken van voldoende werkgelegenheid voor de jongeren als een argument werd gebruikt om de ongunstige situatie in de Morige te illustreren. Bij deze mensen leefde de problematiek van de streek heel duidelijk. Over de kwaliteit van de grond werd nog weleens een waarderende opmerking in algemene zin gemaakt. Vanouds heeft men ervaren dat de grond voor tal van teelten goede mogelijkheden geeft en dat is dan ook voor enkelen een reden om de toestand in de Morige positief te beoordelen. Hierop komen wij in hoofdstuk VI nog terug.

Wanneer wij ons nu afvragen of men in de Morige een duidelijk beeld heeft van de problemen waarmee de streek heeft te kampen, dan moet het antwoord daarop, gezien het bovenstaande, luiden: slechts zeer ten dele. Bijna de helft van de mensen ziet slechts de problemen van de eigen woning en het eigen erf (en van dat stuk van de openbare weg dat daarlangs loopt!). Van de

anderen is het merendeel sterk gebiologeerd door de gebrek- kige ontsluitingswegen. Slechts weinigen gaven blijk van een besef dat de problemen van de Morige niet op zichzelf staan, maar in wijder verband samenhangen met die van de ge- meente en het gewest.

Het zal dan ook duidelijk zijn dat eventuele plannen tot verbetering van de wegen en voor de aanleg van waterleiding en elektrisch licht goed zouden worden ontvangen. Zou men de vraag gesteld hebben: Wat wilt U dat hier moet worden gedaan, dan zouden zonder twijfel deze projecten de voorkeur krijgen. De uitvoering van een wegenplan zou natuurlijk toch niet zon- der moeilijkheden verlopen, want de keuze van het te volgen tracé is zeer moeilijk. Dit besef leeft ook wel bij de mensen, zij het dan dat velen het juiste tracé wel voor ogen staat, nl.: vóór het eigen huis langs!

De genoemde Commissie van Zeven heeft zich in concreto met de ontsluitingsplannen beziggehouden en de bovengeschetste me- ningen over de Morige en al wat daarmee samenhangt komen in de- ze commissie goed tot uiting. Ook de accentverschillen die de diverse groeperingen bij hun beoordelingen aanleggen komen in de commissie naar voren. Niettemin is onze indruk dat de acti- viteiten van deze commissie bij de bewoners van de Morige wei- nig weerklank vinden. Dit is niet een gevolg van een tegen- stelling tussen de onder de bevolking en de in de commissie le- vende opvattingen, doch vermoedelijk meer een gevolg van de be- perkte belangstellingssfeer van de meeste bewoners van de Morige.

Wanneer wordt nagegaan of men weleens gehoord heeft van de bij de gemeentelijke en andere autoriteiten bestaande plan- nen met de Morige en de Zandstroom, blijkt duidelijk hoe beperkt het informatie-niveau is. Anderzijds valt het ook op dat losse geruchten of verzinsels in een buurt als deze een lange levens- duur hebben en wijd verspreid kunnen zijn.

Slechts zeer weinigen gaven te kennen nog nooit ergens van gehoord te hebben. De overigen hadden ten minste weleens iets over de plannen tot aanleg van de weg door de Morige gehoord. De kennis omtrent deze plannen varieerde overigens nogal; sommigen wisten precies aan te geven waar de weg zou komen te liggen, anderen hadden er alleen van gehoord of meenden dat allerlei bestaande paden zouden worden verbreed en verhard. Verscheidene mensen noemden ook plannen tot stichting van een tuinbouwcentrum in de Morige. Voorts werden genoemd een ruilverkavelingsplan in de Morige, aansluiting van de Morige bij de ruilverkaveling Bel- lingwolde-Blijham, een plan tot verplaatsing van de bevolking en het stichten van woningen in de Zandstroom of langs de Louwdijk, plannen tot zandwinning in Zandstroom, de aanleg van waterleiding en licht en plannen tot verandering in de waterafvoer.

Al deze "plannen" (behalve het wegenplan) zijn nooit in de openbaarheid besproken en bestaan dus slechts bij wijze van ge- rucht. Bovendien bleek bij een groot aantal mensen omtrent de plannen met de Morige niet méér bekend te zijn dan dat men ge- zien of gehoord had dat er metingen en grondboringen waren vor-

richt. Het is duidelijk dat bij een dergelijke gebrekkige kennis van de stand van zaken moeilijk een actief meelevend met de pogingen tot verbetering van de toestand kan ontstaan.

Men zou zich kunnen voorstellen dat uit een negatief-waarderende houding ten aanzien van de toestand in de streek zou voortvloeien dat men de wens koestert van beroep of woonplaats te veranderen. Op deze wijze zou men althans voor zichzelf iets aan een verandering ten goede kunnen doen. Voor zover hierover met de gevolgde wijze van onderzoek een indruk was te krijgen, is evenwel gebleken dat slechts zeer enkelen een verandering van beroep of werkgever nastreven. Het waren uiteraard vooral de jongere arbeiders en landarbeiders die in deze positief reageerden (zie tabel 12).

Tabel 12

DE WENS TOT HET VERANDEREN VAN BEROEP EN/OF WERKGEVER

	Landarbeiders en arbeiders naar leeftijd		
	< 50 jaar	50-64 jaar	≥ 65 jaar
Landarbeiders en arbeiders, die van werkgever en/of beroep wilden veranderen	19	4	-
Alle landarbeiders en arbeiders	35	43	3

De arbeiders geven de indruk van een minder sterke beroepsgebondenheid dan de landarbeiders. In eerstgenoemde groep hoort men uitlatingen als "Waar het meest te verdienen is ga ik naar toe", meer dan bij de landarbeiders. Overigens hangt dit natuurlijk samen met het feit dat de arbeiders als groep veel minder homogeen zijn dan de landarbeiders. Ook hebben zij in hun carrière al meermalen beroepsveranderingen meegemaakt. Uit de gevoerde gesprekken kregen wij wel de indruk dat de landarbeiders in dit gebied in het algemeen een sterke binding aan hun beroep voelen en ook een zekere beroepstrots hebben.

Van meer belang is hoe de beoordeling van de toestand in de streek samenhangt met de wens om van woonplaats te veranderen. Dit komt in het volgende hoofdstuk aan de orde.

HOOFDSTUK V

DE WONINGEN

Een van de belangrijkste elementen van het onderzoek was het vraagstuk van de huisvesting.

In het vorige hoofdstuk werd reeds de hypothese vermeld dat zij die een negatief waarderend oordeel over de toestand in de Morige hadden, ook voorstander van een verandering van woonplaats zouden zijn. Deze veronderstelling wordt in eerste instantie door de cijfers in tabel 13 bevestigd. Bij nadere beschouwing blijkt echter dat dit eigenlijk alleen duidelijk geldt voor degenen die een beperkte kijk op de toestand in de streek hadden (zie tabel 13, de aantallen tussen haakjes).

Tabel 13

HET OORDEEL OVER DE TOESTAND VAN DE STREEK EN DE WENS
OM VAN WOONPLAATS TE VERANDEREN 1)

	Geënquêteerde wil	
	eventueel van woonplaats veranderen 2)	niet van woonplaats veranderen 2)
Negatief oordeel over de toestand	24 (9)	33 (4)
Positief oordeel over de toestand	9 (7)	28(24)

1. Oordelen met negatieve en positieve elementen zijn buiten beschouwing gelaten (21 geënquêteerden). Eveneens zijn de geënquêteerden die geen oordeel gaven buiten beschouwing gelaten (20 geënquêteerden).
- 2) Tussen haakjes de aantallen geënquêteerden die alléén hun eigen situatie in de beoordeling van de toestand betrokken.

Wanneer men zich dus in zijn beoordeling van de toestand in de streek vrijwel beperkt tot de eigen situatie is er een duidelijk samengaan met de wens al of niet van woonplaats te veranderen. Bij degenen die in meer algemene termen over de Morige spraken zullen dus andere motieven hebben meegespeeld ten aanzien van het woningvraagstuk. Het blijkt dat het feit of men in een eigen of een huurwoning woont hier o.a. van belang is. De eigenaren-bewoners zijn, uiteraard, niet zo gemakkelijk te bewegen tot een verandering van woonplaats, hoewel onder hen relatief meer negatieve oordelen over de Morige worden geconstateerd.

Wanneer wij nader ingaan op de motieven die meespeelden bij het beantwoorden van de vraag of men op deze plaats wilde blijven wonen, dan blijkt dat van degenen die wel weg wilden de meeste daar direct "voorwaarden" bijvoegen (zie bijlage 24).

Daaruit valt te concluderen dat men zeker geen grote verwachtingen moet koesteren omtrent de mobiliteit van de bewoners van de Morige.

Er werd b.v. gezegd dat men wel weg wilde, maar dat het zo duur was ergens anders, dat men pas over een paar jaar zou wegtrekken, dat men zou verhuizen als er een betere betrekking mee kon worden verkregen, enz. Van de 44 ondervraagden die wel wilden verhuizen gaven er slechts 7 zodanige motieven dat zij tot de "serieuze" kandidaten gerekend mogen worden. Bovendien dient men te bedenken dat een eenvoudige vraag in het verband van een enquête natuurlijk nooit een volledig antwoord ten aanzien van een zo belangrijk besluit als een verhuizing is, kan geven.

Hoewel de helft van de geënquêteerden die wilden blijven wonen geen verdere motivering daarvan gaf, mag worden aangenomen dat de meestgenoemde motiveringen bij de anderen wel algemeen zullen gelden. Het goedkope wonen in de Morige is daarbij wel het belangrijkste. Een aantal in het dorp en langs de verharde wegen wonenden gaf als reden op dat men vroeger al "achteruit" gewoond had; de huidige woonplaats was dus een duidelijke verbetering en verandering wenste men nu niet meer. Daarentegen gaven enkele "achteruit"wonenden op dat ze de grond bij de woning niet wilden missen en daarom niet zouden willen verhuizen.

Samenvattend kan men opmerken dat de aan de verharde wegen en in het dorp wonende ondervraagden minder tot verhuizen geneigd zijn. Het zijn voorts vooral de arbeiders (niet de landarbeiders) die het meest voor verandering zeggen te voelen. Voor de hand ligt ook dat de jongere ondervraagden eerder hun woonplaats willen verlaten dan de ouderen en gepensioneerden, terwijl het ook vanzelfsprekend is dat de eigenaren-bewoners het duidelijkst negatief tegenover verandering staan. Het goedkope wonen in een eigen woning is het belangrijkste argument hiervoor.

Ook uit de verdere vragen aan degenen die wel voor een verandering van woonplaats zeiden te voelen bleek dat steeds in hoofdzaak overwegingen van financiële aard het ingenomen standpunt bepaalden. Men wilde b.v. wel verhuizen als er maar geen schulden gemaakt behoeften te worden of mits men maar niet zelf behoefde te bouwen.

In aansluiting aan het gesprek over de houding tegenover verandering van woonplaats werd de vraag gesteld waar men eventueel beslist niet naar toe wilde en waar wel. Hierbij kwamen interessante dingen aan het licht. Vele malen werd gesproken over de nieuwe woningen in het uitbreidingsplan van Blijham. Het werd duidelijk dat de bewoners van de Morige, zo zij al voor verhuizing zeiden te voelen, in grote meerderheid niet de woningen in het uitbreidingsplan verkozen, doch het liefst een huis langs de Hoofdweg of elders in Blijham zouden hebben. Slechts enkele gaven te kennen voor verhuizing naar Winschoten, Stadskanaal of Oude Pekela te voelen.

Deze opmerkingen bevestigen nogmaals onze conclusie dat men zich van verhuizingen van de bewoners van de Morige geen grote voorstelling moet maken. Slechts zeer weinigen zijn genegen verder te denken dan een plekje aan de Hoofdweg. De weerstand die men tegen het wonen in het uitbreidingsplan koestert komen voor het merendeel neer op: "Je kunt er niet om het huis heen lopen". (De meeste woningen staan in blokken van 4 of 5.) De oudere mensen uit de Morige zouden zich er ook niet thuis, op hun gemak voelen, ten eerste omdat er thans veel jonge gezinnen wonen en ten tweede omdat men het gevoel heeft er niet meer als gelijke opgenomen te worden (het milieu is anders als wat men gewend is). Verscheidene fraaie benamingen voor het uitbreidingsplan, die wij uit de mond van de ondervraagden optokenden, getuigen hiervan: "Het is er net een kinderkolonie", "Het is de witteboezeroenenbuurt" of "de schemerlampenbuurt". De ruimte die men in de Morige zo waardeert, werd treffend getypeerd met de opmerking: "Als je je klompen bij die woningen voor de deur neerzet, kun je er zelf niet meer langs".

40 van de 137 ondervraagden bewoonden een huurwoning (in de Morige staan geen dienstwoningen van boeren). Het eigenwoningbezit wordt, zoals te verwachten viel, sterk geprefereerd. Slechts in de groep van de landarbeiders werden naar verhouding wat meer voorkeuren voor een huurwoning aangetroffen. De voorkeur werd in de meeste gevallen gemotiveerd met de opmerking dat een eigen huis goedkoper is (kan men zelf onderhouden) en dat men eigen baas is. Bij navraag bleek dat de huishuurders in het algemeen niet meer dan f. 8,- à 9,- huur wensten te betalen. Men is in de Morige niet gewend voor het wonen een veel groter deel van het inkomen te besteden; daarom is ook de neiging om naar een woning in de nieuwbouw te solliciteren zeer gering.

Het is bij een eerste kennismaking met het gebied al duidelijk dat de kwaliteit van de woningen, bouwkundig en naar indeling, veel te wensen overlaat. Door de inventarisatie van de onbewoonbaar te verklaren woningen, uitgevoerd door de Provinciale Directie van het Ministerie van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid, is dit ook reeds aangetoond. Korthedshalve wordt voor de resultaten daarnaar verwezen. Toch zien de meeste woningen er "knap" uit. De Morige is wat dit betreft een betere wijk dan b.v. Bronsveen. Hoewel men dus in het algemeen weinig geld aan de woning besteedt, zijn er in het verleden veel verbeteringen aangebracht. Doorgaans doen de mensen dit zelf. Ook in de huurwoningen hebben de bewoners vaak kleine veranderingen zelf aangebracht. Op onze vraag of men nog van plan was bepaalde veranderingen aan te brengen werd voor het merendeel ontkennend geantwoord: "Er was al zoveel aan vertimmerd". Oudere mensen hadden geen plannen meer omdat ze zich daarvoor niet in de schulden wilden steken. De uitgevoerde verbouwingen hebben vooral tot doel gehad bedsteden te vervangen door slaapkamers. Op dit gebied is dan ook een grote verbetering te constateren geweest.

Bij de uitgevoerde enquête werd een vrij goede algemene indruk van de situatie in elk gezin verkregen. Daar ook over de opvattingen omtrent het wonen vrij veel bekend werd, hebben wij gemeend een poging te moeten doen om na te gaan hoeveel van de thans bewoonde huizen in de Morige over een tiental jaren nog bewoond zullen zijn door de huidige bewoners of een hunner kinderen, of wel vrijgekomen zullen zijn. Uiteraard kan dit niet meer dan een globale benadering zijn, doch getracht is zo objectief mogelijk na te gaan of over tien jaar de huidige bewoner met zijn gezin of een zijner kinderen nog in de woning zal wonen, waarbij alle op het vragenformulier geplaatste aantekeningen die aanwijzingen hierover konden geven in aanmerking zijn genomen. Een rechtstreekse vraag van deze aard is uiteraard niet gesteld. In tabel 14 is het resultaat van deze bewerking neergelegd.

Tabel 14

DE BEWONING OVER TIEN JAAR

Beroepsgroepen (samengevat)	Aantal geënquê- teerden	Geënquêteerde zal over 10 jaar			
		wel de woning hebben verlaten		niet de woning hebben verlaten	
		heeft geen opvolger	heeft een opvolger	heeft geen opvolger	heeft een opvolger
Landarbeiders	36	9	3	19	5
Arbeiders	45	18	4	10	13
Gepensioneerden	42	10	1	26	5
Zelfstandigen	12	-	-	8	4
Alle geënquê- teerden	135	37	8	63	27

Deze cijfers moeten aldus geïnterpreteerd worden.

1. Wanneer er betaalbare en geschikte woningen beschikbaar komen, zullen de komende tien jaar 37 woningen van geënquêteerden vrij kunnen komen.
2. Bovendien zullen nog acht woningen vrijkomen als thans nog inwonende kinderen of andere "opvolgers" naar elders vertrekken.
3. Vele van de hiervoor bedoelde geënquêteerden zullen echter een woning in Blijham of aan de Hoofdweg willen hebben.
4. 16 van de 63 geënquêteerden die niet voor verhuizen voelen zijn 70 jaar of ouder. Door overlijden zullen er de komende tien jaar in deze groep dan ook nog wel 16 woningen vrijkomen.
5. De woningen van de 27 geënquêteerden uit de laatste groep zullen niet binnen afzienbare tijd vrijkomen, omdat er achter de huidige bewoner nu al een "opvolger" aanwezig is.

6. De mate van waarschijnlijkheid dat de schatting juist is is voor de verschillende groepen niet overal even groot.
7. Langs de verharde wegen en in het dorp zijn niet alle bewoners geëinquêteerd: het beeld van de mogelijke verschuivingen in de bewoning is dus niet compleet.
8. Zonder effectieve maatregelen om te voorkomen dat de vrijkomende woningen weer door andere gezinnen, van elders afkomstig, worden bezet, zal de hier gegeven voorstelling van zaken zeker niet worden verwezenlijkt.

HOOFDSTUK VI
HET GRONDGEBRUIK

Een overzicht van de grootte van de bij de geënquêteerden in gebruik zijnde percelen is opgenomen in tabel 15.

Tabel 15

GROOTTE VAN HET GRONDGEBRUIK

	Aantal geënquêteerden met				
	< 5 are	5-25 are	25- 99 are	100-299 are	≥ 300 are
Globale aanduiding van de betekenis van het grondgebruik	huis en erf	tuin voor zelfvoorziening	tuin voor bijverdienste	grondgebruik voor bijverdienste	kleinbedrijf
Landarbeiders	-	13	20	3	-
Arbeiders	1	20	20	4	-
Gepensioneerden	5	18	18	1	-
Zelfstandigen	-	1	4	1	6

Tot de "in gebruik zijnde" oppervlakte is ook de grond waarop de woning staat gerekend. In de tabel zien wij dus dat slechts zeer weinig geënquêteerden alléén een huis met erf hebben; 39% hunner heeft er ten minste een flinke tuin bij, die voor de zelfvoorziening met groenten en aardappelen dient. Bij 46% van de geënquêteerden is de tuin zo groot dat deze niet meer uitsluitend zelfvoorzieningsfunctie heeft, doch hier is de bijverdienste van de meeste betekenis. Bij de kleine groep grondgebruikers met 1-3 ha dient de grond uitsluitend voor bijverdienste, terwijl de zes in het gebied wonende kleine landbouwers alle 3 ha of meer in gebruik hebben.

Wat betreft de rechtsvorm van het grondgebruik zien wij een duidelijk overheersen van het eigen gebruik; 42% van de geënquêteerden heeft alle grond, die in gebruik is, in eigendom. Vooral onder de gepensioneerden komt veel eigen gebruik voor; onder hen bevinden zich ook de meeste eigenaren, die daarnaast grond of huizen verhuren. Wanneer wij de juridische vorm van het grondgebruik bezien naar de oppervlakte, dan valt in het oog dat de huurders een kleinere oppervlakte in gebruik hebben dan de eigenaren.

Het overgrote deel van de geënquêteerden heeft niet meer dan één kavel. Daar deze kaveltjes, zoals bleek, doorgaans niet groter zijn dan 100 are, geeft de Morige een indruk van sterk versnipperd grondgebruik. Enkele grotere grondgebruikers hebben diverse percelen in gebruik die aaneengesloten liggen. De eigenlijke versnippering in juridische zin is dus niet groot. De

kleinste kavels behoren bij de woningen langs de Hoofdweg en in het dorp. De "achteruit"wonenden in de Morige en de Zandstroom hebben gemiddeld grotere oppervlakten in gebruik.

Welke betekenis hechten de bewoners nu aan het grondgebruik?

De voorziening met groente en aardappelen is wel het allerbelangrijkste motief voor het aanhouden van de tuin. Bijna zonder uitzondering gaven de ondervraagden te kennen een tuin voor zelfvoorziening op prijs te stellen. Gevraagd naar de benodigde oppervlakte van zo'n tuin, werd meestal geantwoord dat dit afhankelijk was van de grootte van het gezin, doch meer dan 25 are is uitzondering. Daarbij komt dat velen wel met een kleinere groentetuin zouden willen volstaan, doch de verplichting om niet meer dan een derde van de oppervlakte met aardappelen te betelen leidde ertoe dat een enigszins "te grote" tuin werd aangehouden. Gemiddeld werd een grootte van ± 10 are genoemd, waarbij weinig verschil tussen de verschillende beroepsgroepen viel te constateren. Ook naar leeftijd waren hier geen belangrijke verschillen (zie tabel 16).

Tabel 16

TUIN VOOR ZELFVOORZIENING

	Gemiddelde oppervlakte benodigd voor groente en aardappelen in are
Landarbeiders:	
< 50 jaar	10,6
$\geq$ 50 jaar	10,5
Arbeiders:	
< 50 jaar	10,0
$\geq$ 50 jaar	12,3
Gepensioneerden	9,0
Zelfstandigen	10,8

Vooraf bij de landarbeiders (zie tabel 17) leeft de wens een wat groter stuk grond te hebben voor het verkrijgen van enige bijverdienste.

Tabel 17

DE WENS OM EEN STUK LANDBOUWGROND TE HEBBEN

	Geen antwoord	Stelt geen prijs op landbouwgrond	Stelt wel prijs op landbouwgrond	
			aantal geënquêteerden	heeft aan huidige oppervlakte genoeg
Landarbeiders:				
< 50 jaar	1	3	9	2
$\geq$ 50 jaar	1	8	14	7
Arbeiders:				
< 50 jaar	1	10	11	6
$\geq$ 50 jaar	3	12	8	5
Gepensioneerden	6	21	15	11
Zelfstandigen	6	1	5	2

Onder de landarbeiders leeft dan ook wel het verlangen naar enige vergroting van de oppervlakte grond. Zowel de landarbeiders als de arbeiders voeren doorgaans als voornaamste motief voor het aanhouden van de grond aan om wat bijverdiensten te hebben (zie bijlage 29). De hoogte van de lonen in de landbouw kwam hierbij meermalen ter sprake, velen zijn daarover nogal ontevreden. Bij de gepensioneerden ligt het accent meer op het hebben van een zinvolle bezigheid. Degenen die wel enige uitbreiding van hun "bedrijfje" zeiden na te streven verlangen doorgaans niet meer dan 100 are. De meesten zijn tevreden met de oppervlakte die ze hebben. Vele gepensioneerden gaven te kennen geen grond meer te willen hebben; men had de grond al verhuurd of men ging dat binnenkort doen.

Voor de grondbewerking is men op hulp van de loonwerker of de boer aangewezen. De landarbeiders hebben in dit opzicht een streepje voor op de arbeiders: zij kunnen van de boer vaak paard en werktuigen lenen.

Tenslotte geven wij in tabel 18 een samenvatting van de reacties op de algemeen gestelde vraag of men ten aanzien van het grondgebruik veranderingen van plan was aan te brengen. De grote meerderheid van de ondervraagden wil het houden zoals het is. Het bijverdiens-teargument leeft bij de jongere (land)arbeiders het sterkst. Verder is er weinig verschil tussen oudere en jongere arbeiders over de plannen met de grond.

Tabel 18

PLANNEN TEN AANZIEN VAN GRONDGEBRUIK

	Geen ant-woord	Gaaf grond van de hand doen	Wil het houden zoals het is		Wil meer grond in gebruik hebben	Wil een landbouw-bedrijf hebben
			voor bezig-heid, zelf-voorziening	voor bij-verdienste		
Landarbeiders:						
< 50 jaar	-	1	8	3	1	-
≥ 50 jaar	2	-	19	1	1	-
Arbeiders:						
< 50 jaar	2	1	13	3	1	2
≥ 50 jaar	3	4	14	1	-	1
Gepensioneerden	14	3	23	-	2	-
Zelfstandigen	1	-	5	1	1	4

Deze cijfers laten een kleiner aantal "kandidaten" voor uitbreiding van het bedrijfje zien. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat in tabel 17 ook een kleine oppervlaktevergroting gerekend is onder de groep "heeft aan huidige oppervlakte niet genoeg". In tabel 18 zijn alleen de meer serieuze gegadigden voor méér grond vermeld.

In de streek is enige discussie geweest over de mogelijkheden om door het invoeren van bijzondere teelten de exploitatie van de grond financieel aantrekkelijker te maken. Op dit gebied zijn al een aantal jaren door bepaalde personen verschillende teelten beproefd. De belangrijkste zijn de kwekerij van kruiden en de teelt van rozenonderstammen. In beide gevallen is geen sprake van een teelt geheel op eigen risico, doch is er een of andere vorm van contract met een kweker of handelaar die onder meer het materiaal ter beschikking stelt. Alleen met diegenen die al eens kruiden of rozen geteeld hadden is over dit onderwerp gesproken (20 personen). In het algemeen bleek dat er ongeveer evenveel mensen waren die met meer of minder enthousiasme in deze richting verder willen gaan, als mensen die door tegenslag of gebrek aan vertrouwen gingen ophouden of inkrimpen. Met name de teelt van rozenonderstammen is geen succes gebleken; men gaf althans vrijwel algemeen te kennen hiermee niet te willen doorgaan. Merkwaardig is wel dat deze bijzondere teelten relatief het meest bij de landarbeiders (ook de gepensioneerden) in de belangstelling staan. Voor experimenten op dit terrein voelen de andere groepen dus waarschijnlijk minder.

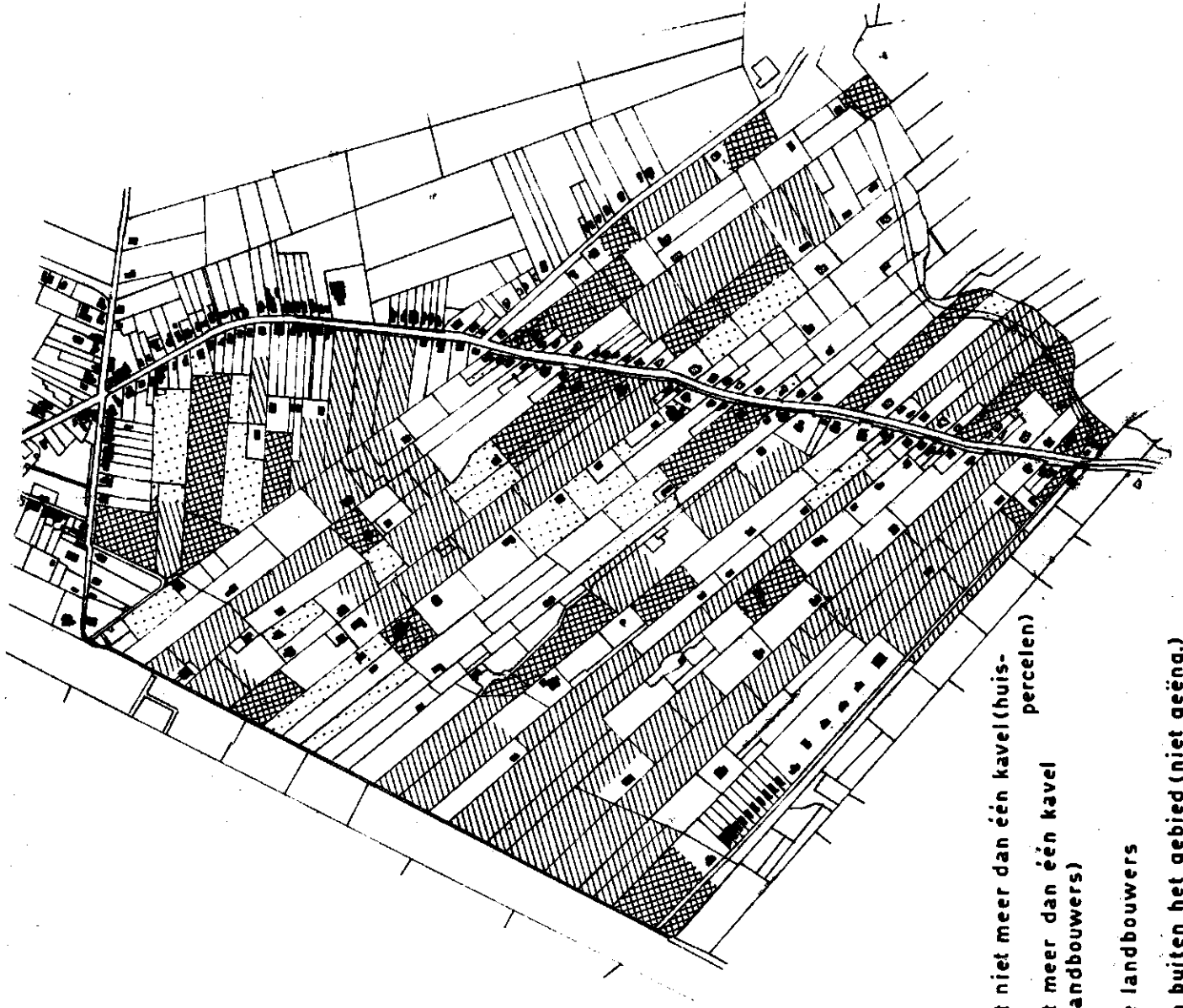
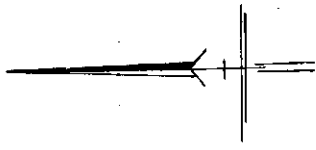
Wanneer wij ons oordeel over het grondgebruik in de Morige samenvatten, dan zien wij dat voor verscheidene landarbeiders en arbeiders de grond in het algemeen iets meer betekenis heeft dan alleen als groentetuin, zij zoeken er een bijverdienste op. Vrijwel alle bewoners van de Morige stellen evenwel het bezit van een tuin voor de eigen verbouw van groente en aardappelen op prijs. Het hebben van enige landbouwgrond is echter zelfs voor de landarbeiders zeker geen algemeen gekoesterde wens, terwijl bovendien de gewenste oppervlakte slechts in enkele gevallen de 100 are te boven gaat. Er zijn slechts enkele mensen die zich met enig enthousiasme op bijzondere teelten hebben toegelegd, doch ook deze mensen verlangen in het algemeen niet naar een sterke uitbreiding van hun oppervlakte grond.

De overheersende opvatting is: "Laat mij maar houden wat ik heb". Van een sterke gehechtheid aan de grond viel niet veel te bespeuren, al moet men wel met de omstandigheid rekening houden dat de grond en de woningen overwegend in eigendom zijn. De woning en de grond worden als één geheel beschouwd! Zonder de grond is het huis ook minder waard, meent men.

Aan de hand van een door de Cultuurtechnische Dienst gemaakte gebruikerskaart is nagegaan welke percelen één geheel vormen met de erop staande woning. Daarbij is tevens het uitwonend grondgebruik opgespoord. In bijgaande kaart is het resultaat van deze bewerking aangegeven. Men moet constateren dat het niet-gearceerde deel van de kaart betekent dat deze oppervlakte niet is te mobiliseren zonder voor de bewoners van de erbij behorende woningen een andere woonplaats te vinden. Dat dit niet eenvoudig is bleek reeds in het vorige hoofdstuk.

DE MORIGE

Schaal 1:10000

- In gebruik bij personen met niet meer dan één kavel (huis-
percelen)
- In gebruik bij personen met meer dan één kavel
(niet zelfstandige landbouwers)
- In gebruik bij zelfstandige landbouwers
- In gebruik bij personen van buiten het gebied (niet geëng.)
alsmede bij gemeente en andere instellingen

HOOFDSTUK VII
DE TOEKOMST VAN DE KINDEREN

Het zal voor de toekomst van de Morige van beslissende betekenis zijn in welke richting het komende geslacht zich zal ontwikkelen. Zoeken de kinderen het in niet-agrarische beroepen en willen ze wegtrekken naar andere plaatsen, dan moet worden aangenomen dat binnen niet al te lange tijd de Morige geheel zonder "komend geslacht" komt te zitten. Dit klinkt wat dramatisch, doch een enkele blik op de bevolkingscijfers van de laatste jaren doet zien dat de gemeente een groot vertrek heeft en het is duidelijk dat dit vooral de jongeren en de jonge gezinnen betreft.

Tabel 19

AANTAL INWONERS GEMEENTE WEDDE

Jaar	Aantal inwoners
1930	3698
1940	3900
1947	4052
1950	4101
1955	3985

Een vrij globale indeling van de gezinnen in de Morige laat zien dat het overgrote deel bestaat uit oudere gezinnen (zie tabel 6). Het opgroeiende geslacht is dus reeds vrij schaars vertegenwoordigd.

Er is een poging gedaan enige indrukken te verzamelen van de onder de kinderen levende opvattingen over hun toekomstplannen. In de meeste gevallen mocht de mening van de ouders gelijkgesteld worden aan die van de kinderen. Het was voorts zinnig ons te beperken tot die gezinnen waar kinderen van ten minste 10 jaar waren.

In bijna alle gezinnen, waar alleen nog jonge kinderen (< 14 jaar) zijn, maakte men naar aanleiding van onze vraag naar de toekomstplannen van de kinderen opmerkingen als "De kinderen moeten gaan leren, ze moeten geen arbeider worden, nooit in de landbouw, e.d.". Voorts werd gezegd: "Ze willen hier niet blijven". Meer concrete opmerkingen over de gewenste beroepen voor deze kinderen wezen alle naar niet-agrarische beroepen, terwijl ook geconstateerd kon worden dat het plan was de kinderen een passende opleiding te laten volgen.

In de gezinnen waar behalve jonge ook oudere kinderen (≥ 15 jaar) zijn ligt de zaak uiteraard iets anders. De jongere kinderen volgen nogal eens de oudere kinderen in de keuze van

woonplaats en beroep of werkgever. In deze gezinnen hoorden wij vaker de opmerking: "Daar is nog niets van te zeggen, ze moeten het zelf maar weten".

Wat betreft de beroepskeuze werd ook voor de jongere kinderen uit deze gezinnen een voorkeur voor niet-agrarische richtingen waargenomen.

Wat betreft schoolkeuze bleken ulo en technische school het meest genoemd te worden. Een landbouwschool of cursussen op landbouwgebied werden geen enkele maal genoemd. Voor de meisjes ziet men vrij algemeen de huishoudschool wel als een minimaal gewenste opleiding.

Ten aanzien van de oudere kinderen uit deze gezinnen was over de toekomstplannen als zodanig minder te vertellen. Deze kinderen hebben veelal reeds een beroep gevonden en het bleek in de meeste gevallen, dat dit beroep beviel (over de beroepen zie hoofdstuk III). Er bestonden dus geen plannen tot verandering bij deze kinderen. In slechts een van de 26 gezinnen met oudere kinderen vielen uitspraken dat de zoons in de landbouw wilden blijven. In de overige gevallen waarin uitspraken werden gedaan werd zowel ten aanzien van de keuze van werk als woonplaats en opleiding te kennen gegeven dat ze niet in de landbouw en in de Morige wilden blijven (resp. terugkeren).

Samenvattend zien wij dus bij de jongere gezinnen dat zowel voor de nog leerplichtige kinderen als voor de oudere kinderen een sterke neiging tot wegtrekken uit het gebied en een voorkeur voor niet-agrarische beroepen bestaat. Dit wijst erop dat het beroep landarbeider niet gewild is. Uit de verschillende gesprekken krijgt men bovendien de indruk dat ouders en kinderen het in dit opzicht eens zijn: in de toekomst géén landarbeider meer worden. De landarbeiders vinden echter voor zichzelf een tamelijk sterke bevrediging in hun beroep, althans zo was onze indruk.

Men ziet echter voor de toekomst steeds minder mogelijkheden en trekt daaruit de conclusies.

Wanneer wij nu de grote groep oudere gezinnen (alle kinderen zijn 15 jaar of ouder) bezien, dan blijkt in ruim de helft van de gevallen de vraag naar de toekomstplannen van de kinderen beantwoord te zijn met de opmerking dat ze tevreden zijn met hun werk en dat ze niet zullen veranderen. Van een klein aantal kinderen werd gezegd dat ze in de Morige wilden terugkomen, dat het huidige niet-agrarische beroep niet beviel en dat ze werk in de landbouw wilden. Men moet echter welhaast concluderen dat dit de uitzonderingen zijn die de regel bevestigen. De oudste generaties kinderen van thans nog in de Morige wonende ouders hebben meer bindingen met de landbouw of de streek aangehouden dan de jongere. Van de jongste generaties moet men daarentegen wel aannemen dat deze zo gauw zich een mogelijkheid voordoet de streek of in elk geval de landbouw zullen verlaten. De in de gesprekken over de toekomst van de kinderen opgedane indrukken stemmen dus goed overeen met hetgeen in hoofdstuk III reeds bleek bij de

behandeling van de cijfers over de beroepsstructuur en de woonplaatsen van de kinderen.

Het zou uiteraard te ver voeren alle individuele details die bij de enquête over dit vraagstuk zijn gevonden te gaan behandelen. Bij een zozeer in het persoonlijke vlak liggende zaak als de toekomstplannen van de kinderen mag men allerlei afwijkingen van het algemene beeld verwachten.

Het algemene beeld is echter duidelijk: de jongeren zien in de Morige geen toekomst meer.

SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING

Door zijn ligging op het punt waar drie Groningse landschappen aan elkaar grenzen is de Morige een bijzonder belangwekkend gebied. Het is een verspreide nederzetting van land- en veenarbeiders op afgeveende gronden die aanvankelijk eigendom waren van boeren uit het Oldambt. De bewoning is verspreid en elk huise heeft een groter of kleiner stukje grond erbij. De woningen zijn zeer slecht bereikbaar over enkele smalle voetpaden. Waterleiding en elektriciteit ontbreken nog in vele percelen.

De bevolking bestaat overwegend uit oudere of reeds gepensioneerde landarbeiders, arbeiders in de landbouwindustrieën en grondwerkers.

De seizoenwerkloosheid in de streek is van structurele aard, waardoor velen lange tijd op A.W.-werken (vroeger werkverschaffing) zijn aangewezen.

De Morige is duidelijk in de welvaartsontwikkeling achtergebleven. De maatschappelijke scheiding tussen boeren en landarbeiders, die, naast de territoriale, hier een grote rol speelt, veroorzaakt een bijzondere problematiek in Blijham, vooral nu in het akkerbouwgebied een grootscheepse ruilverkaveling in uitvoering is.

De bewoners van de Morige en de Zandstroom zijn door vele onderlinge familierelaties verbonden. Ondanks de ongemakken (ontsluiting, water, licht, woningkwaliteit) woont men blijkbaar gaarne in de buurtschap en de meesten voelen er dan ook niets voor om naar de nieuwe wijken in het dorp te verhuizen, afgezien nog van de financiële consequenties die voor vele ouderen inderdaad groot zullen zijn.

De jongere generatie is in de buurtschap in zeer geringe mate vertegenwoordigd. De meeste jongeren zijn in de naoorlogse jaren naar elders getrokken en hebben hun beroep buiten de landarbeid gevonden. Alle genoteerde uitspraken betreffende de nog thuis wonende of in opleiding zijnde jonge kinderen wijzen ook duidelijk in dezelfde richting: de jeugd ziet in de Morige geen toekomst meer.

De ouderen beseffen in meerdere of mindere mate dat het gebied voor de jongere generatie niet aantrekkelijk meer is: de werkgelegenheid, vooral in de landbouw, neemt af, de jongeren willen geen grond meer in gebruik hebben, de eisen aan de woning gesteld worden hoger. Daar komen nog specifieke problemen bij, zoals b.v. de opvoeding van de kleine kinderen: deze hebben in de Morige geen vriendjes om mee te spelen, faciliteiten op het gebied van het onderwijs geven moeilijkheden. Slechts door de woningschaarste gedreven trekken jonge echtparen nog weleens in een vrijkomende woning in de Morige, maar dan zonder land erbij. De maatschappelijke zorg voor de bejaarde bewoners van dit gebied is een zaak die de voortdurende aandacht vraagt. Dat deze zorg steeds in omvang toeneemt wordt geïllustreerd met het aantal deelnemers aan de uitstapjes voor de bejaarden: twaalf jaar

geleden 120, nu al 200 personen!

Het ontwikkelen van initiatieven ter vergroting van de welvaart is een moeilijke zaak. De belangstellings sfeer van de meeste oude mensen reikt niet verder dan het eigen erf. "Laat ons maar rustig blijven waar we zijn" is bij de ouderen de, heel goed te begrijpen, algemene reactie. De in het openbaar besproken plannen voor de aanleg van een weg door de Morige (van de Schoollaan naar de Louwdijk) hebben algemeen veel weerklank ondervonden. De gebrekkige ontsluiting wordt nl. door bijna iedereen aan den lijve als een groot bezwaar gevoeld. Moeilijkheden bij vervoer van zieken en bezorgen van brandstoffen spreken tot iedereen. Tegen het voorgestelde tracé van de weg hoort men echter allerlei bezwaren, die grotendeels berusten op de reeds gesignaleerde beperkte kijk die de meeste mensen op de problematiek van de streek hebben. Zo zijn er die het grondverlies en de schadesnijdingen vrezen, anderen die het drukker verkeer een aantasting van de rust in de streek vinden. Een lichtpunt is dat door de wegaanleg de waardedaling van de woningen misschien wordt afgeremd. Tegenstrijdige belangen bij de wegaanleg beheersen dus de discussie hierover.

Ook ten aanzien van de huidige situatie van de woningen en het grondgebruik heeft het onderzoek enkele concrete gegevens opgeleverd. Het eigen-woningbezit overheerst sterk. De kwaliteit van het woningbezit is geïnventariseerd. In vergelijking met het verleden, maar vooral in vergelijking met andere achterafgelegen buurten in Wedde en aangrenzende gemeenten, is de woningtoestand in de Morige nog niet eens zo ongunstig. Men is sterk aan de woning gebonden: deels omdat men de streek als zodanig waardeert, deels omdat het duidelijk is dat men nergens goedkoper woont. Dit laatste motief is vooral voor de gepensioneerden natuurlijk belangrijk; men heeft hier nu eenmaal vanouds weinig voor het wonen kunnen besteden: dat is niet gemakkelijk meer te veranderen. De jongeren die in geschoolde beroepen betere lonen verdienen zijn geneigd een groter percentage van het inkomen voor de woning te besteden. Ook hier zien wij dus weer de verschillen tussen oudere en jongere generatie.

Bijna hetzelfde geldt voor het grondgebruik. Vanouds was dit een welkome, ja noodzakelijke aanvulling op het loon van de (land)arbeider. Hoewel de ouderen het nu doorgaans meer als een vorm van vrijetijdsbesteding zien, stellen veel bewoners van de Morige een kleine oppervlakte landbouwgrond voor het verkrijgen van enige bijverdienste toch in het algemeen nog wel op prijs. Een tuin voor zelfvoorziening met groente en aardappelen ter grootte van + 10 are wordt door bijna iedereen gewenst geacht. Vooral de landarbeiders houden een stuk landbouwgrond aan. Zij kunnen dit ook makkelijker doen, omdat ze van de boer werktuigen en een paard kunnen lenen. Overigens speelt bij deze kwestie de hoogte van het loon een grote rol. Er zijn landarbeiders die zeggen dat de lonen zodanig moesten zijn dat het niet nodig zou zijn

zelf grond te bebouwen. Zij die de laagste lonen hebben zoeken het eerst er wat bij te verdienen op een hoekje grond, maar missen soms ook weer de kennis en de durf om risico te aanvaarden, zodat zij er niet werkelijk wat van kunnen maken. De ploegenarbeiders van de strokartonfabrieken en anderen die lange dagen maken hebben soms geen tijd voor het bewerken van een stuk grond.

Voor bijna iedereen in de Morige is het grondgebruik echter duidelijk een bijverdienste en geen stap naar zelfstandig-zijn. Enkelen leggen zich toe op bijzondere teelten zoals kruiden waarmee wel een goede beloning is te behalen en rozenonderstammen, maar dit is toch bijna nergens hoofdzaak geworden. Bij de huidige grondgebruikers zal dit ook niet gebeuren; de noodzakelijke scholing om een ontwikkeling tot zelfstandige tuinders te verwachten ontbreekt te enen male.

Zowel ten aanzien van de woningen als het grondgebruik dient men te bedenken dat door de leeftijdsopbouw van de bevolking in de gegeven situatie in de komende jaren vrij snelle veranderingen kunnen gaan optreden. De jeugd wil niet meer in de Morige wonen en stoot het grondgebruik af. De waardedaling van woningen en grond is een punt dat in het bijzonder voor de ouderen de aandacht zal verdienen (de enige eigendom die de ouderen zich in een sober leven hebben verworven is de woning!).

Vroeger was het een grote vooruitgang wanneer men van Wedderveer of Hoornderveen naar de Morige kon verhuizen. Deze opvatting bestaat nog steeds (min of meer terecht). De in hoofdstuk V geschatte mogelijkheid van het vrijkomen van woningen over tien jaar zal dan ook alléén enigszins te realiseren zijn als men maatregelen weet te nemen om het opnieuw bezetten van woningen in de Morige door mensen uit de verder achterafgelegen buurtschappen te voorkomen. Het spreekt vanzelf dat dit een uiterst moeilijke zaak is die niet met een eenvoudig vestigingsverbod is af te doen. Het valt echter buiten het bestek van dit verslag hierop verder in te gaan.

In hoofdstuk II werden 3 alternatieve beleidsprogramma's of suggesties genoemd, die de verbetering van de toestand in de Morige beoogden. Het is wellicht hier de plaats daarover enkele opmerkingen te maken. De bij het onderzoek verkregen inzichten in de situatie en de opvattingen van de bewoners kunnen daarbij in beschouwing genomen worden.

1. Indien de Morige een woonoord voor plattelandsarbeiders (waaronder zowel landarbeiders, als arbeiders in de agrarische industrieën, grondwerkers e.d. zijn te verstaan) zou moeten worden, zullen verschillende ingrijpende voorzieningen nodig zijn. De ontsluiting zal ruim opgezet moeten worden. Openbare nutsvoorzieningen zullen in de verspreide woningen en gebouwen moeten worden aangebracht. Er zullen personen van elders in de Morige gehuisvest moeten worden, omdat de gedachte van het woonoord gebaseerd is op een groter aantal inwoners. Uiteraard behoeft deze toestroming niet op korte termijn plaats te hebben, doch kan

zij over een aantal jaren worden gespreid. Deze tijd kan dan tevens gebruikt worden om de idee van het woonoord ingang te doen vinden.

Onder de jongeren bestaat een onmiskenbare neiging om de Morige te verlaten en een woning te zoeken in de nieuwbouwwijken. Wanneer zij overgaan naar de industrie zullen velen trachten in de industrialisatiekernen een woning te krijgen. De industriële werkgevers zijn soms in staat voor woningen te zorgen. Niettemin kan men zich voorstellen dat er (land)arbeiders zijn die juist de landelijke omgeving blijven prefereren (bijvoorbeeld de in Winschoten werkenden).

Er is in het Oldambt zeker aanleiding om een beleid te voeren, waardoor een te sterke vermindering van het aantal vakbekwame landarbeiders wordt afgeremd. Ook voor deze groepen zou een landelijk woongebied zoals de Morige, maar dan "gemoderniseerd" aantrekkingskracht kunnen hebben. Tenslotte kan men zich voorstellen dat het gebied een functie krijgt ten behoeve van de recreatie van de inwoners uit de grotere plaatsen in Oost-Groningen. Bij de opzet van het plan zou men hiermee althans rekening kunnen houden.

2. Uit de bestaande groep zelfstandige landbouwers in de Morige zijn niet veel initiatieven tot het uitbreiden van het bedrijf te verwachten. Indien men dus in het gebied bewust een aantal levenskrachtige gezinsbedrijven wil vormen, gepaard gaande met een woningsaanwinst en concentratie van bewoning langs Hoofdweg en Louwdijk, dan zullen ingrijpende maatregelen noodzakelijk zijn. Op de meeste der thans aanwezige bedrijfjes ontbreken opvolgers. Het ligt dus niet voor de hand te veronderstellen dat uit de bestaande groep veel gegadigden voor deze bedrijven zullen voorkomen. Wanneer men andere grondgebruikers van elders in de gelegenheid wil stellen een bedrijf in de Morige te beginnen zal het waarschijnlijk wel noodzakelijk zijn deze vorm van vestiging min of meer te begeleiden, bijvoorbeeld met behulp van een lichaam dat als "grond-pool" kan fungeren. De huidige, vooral oudere, bewoners van de Morige zien in een dergelijk plan een aantasting van hun belangen.
3. De onder 3 genoemde suggestie gaat ervan uit dat onder de bewoners van de Morige voldoende belangstelling bestaat om naar nieuw te bouwen woningen in het uitbreidingsplan te vertrekken. Onze indruk uit het onderzoek is dat deze belangstelling gering is. Men ziet op tegen de kosten van deze woningen, vooral de ouderen ligt de buurt niet, men wil een groentetuin bij het huis, dat niet "in de rij" mag staan; dit zijn enkele veelgehoorde bezwaren. Nu zijn enkele van deze bezwaren wel door overleg te overwinnen, doch het punt van de kosten ligt toch wel heel moeilijk. Voor de ouderen zou een vorm van georganiseerde "opschuiving" naar bestaande minder dure woningen, bijvoorbeeld aan de Hoofdweg, gevonden moeten worden. Voor de landarbeiders bestaat wel de mogelijkheid om in het uitbreidingsplan woningen met enige grond erbij te stichten. Voorts is ten aanzien van de financiering wellicht iets te bereiken door een combinatie van landbouwers hiervoor te interesseren. Ook in dit geval zal echter wel een speciale instelling gevormd moeten worden die bij het een en ander bemiddelend optreedt. Het belangrijkste is

echter dat de mensen ervan overtuigd moeten worden dat een nieuwe woning een groter deel van het inkomen waard is dan men gewend is te betalen.

Samenvattend kunnen wij stellen dat elk der drie voorstellen heel wat overleg zal vergen om in de ogen van de betrokkenen aanvaardbaar te zijn. Aan het probleem van de financiering zijn wij dan nog niet eens toegekomen.

Tenslotte zullen wij een poging doen de situatie in de Morige en de Zandstroom in een wat breder kader te plaatsen. Het is duidelijk dat in vele buurtschappen in Oost-Groningen soortgelijke problemen bestaan als in de Morige. De belangrijkste daarvan zijn: de ontwikkeling van de agrarische en niet-agrarische werkgelegenheid in het gehele gewest en de huisvesting van de plattelandsbevolking.

Wat betreft het eerste punt moet men zonder meer met een gedurende de eerste jaren verder gaande vermindering van de agrarische werkgelegenheid rekening houden. De Aanvullende-Werkgelegenheidsprojecten hebben in de eerste plaats zelf een aflopend karakter en verhogen bovendien de mechanisatie- en rationalisatiemogelijkheden in de landbouw. De werkgelegenheid in niet-agrarische bedrijfstakken neemt in Oost-Groningen weliswaar toe, doch sterke stimulansen hierbij zullen zeker nodig blijven. Wil men de komende generaties in de streek vasthouden, dan zal de industrialisatie voortdurend met krachtige middelen bevorderd moeten worden.

Het huisvestingsprobleem wordt beheerst door de vraag: wat zal de toekomstige functie zijn van buurtschappen zoals de Morige: woonplaats voor landarbeiders, voor de vanouds gevestigde bejaarde bewoners, voor arbeiders die in de industrieën van de grotere kernen werken, voor renteniers en anderen die een landelijke omgeving prefereren? Het is uiterst moeilijk om uit te maken welke voorzieningen voor deze buurtschappen moeten worden getroffen, zodat ze beter passen bij hun nieuwe functies. De aanwezigheid van een gevestigde oudere bevolking vraagt daarbij uiteraard bijzondere aandacht. Door de toenemende wisselwerking tussen stad en platteland kunnen zich ook andere functies ontwikkelen, bijvoorbeeld op het gebied van de recreatie.

Het valt buiten het bestek van dit rapport op al deze punten in te gaan. Het onderzoek in de Morige was uiteraard gericht op de plaatselijke situatie. De aangeroerde vraagstukken hebben echter ongetwijfeld een veel verder gaande betekenis. Wij hopen met deze slotbeschouwing daarvan een indruk te hebben gegeven. Verder onderzoek zal het inzicht echter moeten verdiepen.

LIJST VAN BIJLAGEN

Bijlage	1	Geënquêteerden naar beroep en woonplaats
"	2	Geboorteplaatsen
"	3	Leeftijdsopbouw
"	4	Eigendom of huur van de woning
"	5	Genoten onderwijs
"	6	Kindertal
"	7	Woonplaats en burgerlijke staat van kinderen
"	8	Vakorganisaties e.d.
"	9	Beroepen van de zoons
"	10	Beroepen van dochters en schoonzoons
"	11	Beroeps ladder
"	12	Beroeps geschiedenis zoons < 40 jaar
"	13	Beroepsvergelijking vader en zoons
"	14	Familierelaties van geënquêteerden
"	15	Beoordeling van de toestand in de streek
"	16	Beoordeling enz. van de toestand in de streek
"	17	Bekendheid met (officiële) plannen
"	18	De wens tot het veranderen van beroep of werkgever
"	19	Plannen om veranderingen in (aan) de woning aan te brengen
"	20	Animo om te gaan verhuizen
"	21	Animo om te gaan verhuizen
"	22	De bewoning over tien jaar
"	23	Waarheen wel en waarheen niet verhuizen
"	24	Achtergronden van de animo om te gaan verhuizen
"	25	Voorkeur voor eigen of huurwoning
"	26	Beoordeling van de toestand en de animo om te verhuizen
"	27	Rechtsvorm van het grondgebruik
"	28	Tuin voor zelfvoorziening
"	29	Landbouwgrond
"	30	Bijzondere teelten
"	31	De toekomst van de kinderen
"	32	Vragenlijst

In alle bijlagen geven de cijfers het aantal geënquêteerden aan. Verhoudingsgetallen zijn niet berekend omdat de aantallen per cel doorgaans te klein zijn.

Het totale aantal geënquêteerden bedraagt 137.

In de meeste tabellen zijn twee geënquêteerden buiten beschouwing gebleven, omdat daarvan bijna alle enquêtegegevens ontbraken.

Er is in de tekst niet naar elke opgenomen bijlage verwezen; de bijlagen waarnaar niet is verwezen hebben uiteraard wel betekenis voor het in de tekst gestelde, doch dienen voornamelijk als documentatie beschouwd te worden.

Bijlage 1

GEËNQUÊTEERDEN NAAR BEROEP EN WOONPLAATS

		Dorp	Hoofdweg en Louwdijk	De Morige	Zandstroom
Landarbeiders	vollejaarswerkers	1	1	2	1
	max. 5 mnd. A.W.	-	5	8	3
	overigen	1	10	2	2
Arbeiders		4	22	18	1
Gepensioneerden	landarb.	2	11	8	3
	arbeiders	1	2	4	-
	zelfstandigen	-	2	2	1
	weduwen	-	-	4	2
Zelfstandigen	landbouwers	-	2	4	-
	overigen	1	3	1	1
Beroep onbekend		-	1	1	-
Alle geënuquêteerden		10	59	54	14

GEBOORTEPLAATSEN

Geboorteplaats	Huidige woonplaats			
	Dorp	Hoofdweg en Louwdijk	de Morige	de Zandstroom
De Morige	2	8	11	4
Blijham	3	6	12	3
Wedde	1	3	3	-
Hoorn	-	3	3	1
Wedderveer	1	1	-	-
Hoornderveen	1	2	-	-
Lutjelo	-	3	3	1
Wedderheide	1	1	2	-
Weddermarke	-	-	1	-
Gemeente Wedde	9	27	35	9
Bellingwolde	-	9	6	2
Vlagtwedde	-	5	2	-
Onstwedde	-	6	1	-
Oude Pekela	-	2	3	3
Winschoten	-	-	1	-
Alle aangrenzende gemeenten	-	22	13	5
Overige gemeenten	1	9	5	-
Onbekend	-	1	1	-

Bijlage 3

LEEFTIJDOPBOUW

	Geënquêteerden in de leeftijdsklasse							Alle geënquête- teerden
	< 40 jaar	40-44 jaar	45-49 jaar	50-54 jaar	55-59 jaar	60-64 jaar	≥ 65 jaar	
Beroepen :								
landarbeiders	4	2	7	5	10	6	2	36
arbeiders	9	5	8	9	6	7	1	45
gepensioneerden	-	-	-	-	1	3	38	42
zelfstandigen	3	1	2	-	3	3	-	12
Woonplaats :								
dorp	2	1	-	-	3	1	3	10
hoofdweg/Louwdijk	6	1	10	5	13	8	15	58
de Morige	6	5	6	7	2	8	19	53
zandstroom	2	1	1	2	2	2	4	14
Alle geënquêteerden	16	8	17	14	20	19	41	135

Bijlage 4

EIGENDOM OF HUUR VAN DE WONING

	Woning in eigendom	Gehuurde woning
Landarbeiders	21	15
Arbeiders	28	17
Gepensioneerden	35	7
Zelfstandigen	11	1
Alle geënquêteerden	95	40

Bijlage 5

GENOTEN ONDERWIJS

	Genoten onderwijs na de lagere school				
	geen	cursusonderwijs		dagonderwijs	
		agr.	niet- agr.	agr.	niet- agr.
Landarbeiders	27	6	2	-	1
Arbeiders	34	-	5	-	6
Gepensioneerden	34	3	1	1	3
Zelfstandigen	8	1	2	1	-
Alle geënquêteerden	103	10	10	2	10

Bijlage 6

KINDERTAL

		Gezinnen	Kinderen
Gezinnen met	0 kinderen	7	0
	1 kind	16	16
	2 kinderen	30	60
	3 "	29	87
	4 "	22	88
	5 "	13	65
	6 "	7	42
	7 "	3	21
	8 "	3	24
	9 "	3	27
	10 "	-	-
	11 "	-	-
	12 "	1	12
	13 "	1	13
	14 "	1	14
Alle gezinnen		136	469

Bijlage 7

WOONPLAATS EN BURGERLIJKE STAAT VAN KINDEREN $\geq$ 15 JAAR

Burgerlijke staat	Aantal kinderen							
	in-wonend	uitwonend						
		de Morige	Blijham	Wedde	elders in gem. Wedde	buiten de gemeente	buiten-land	onbekend
Ongehuwd (m.)	68	-	-	-	-	6	1	-
Ongehuwd (vr.)	41	-	-	-	-	5	-	-
Gehuwd (m.)	1	6	34	4	5	50	2	4
Gehuwd (vr.)	2	6	30	2	4	102	1	8

Bijlage 8

VAKORGANISATIES, e.d.

	Onge-organiseerd	N.V.V.				NCLB	EVC	Andere vak- of stands-organis.	Alle geën-quêteerden
		ANAB	ANB	ABC	andere org.				
Landarbeiders (vollejaarswerkers)	2	2	-	-	-	1	-	5	
Landarbeiders (max. 5 mnd. A.W.)	5	10	-	-	-	1	-	16	
Overige landarbeiders	6	8	-	-	-	1	-	15	
Arbeiders	17	9	5	7	3	1	3	45	
Gepensioneerde landarbeiders	12	12	-	-	-	-	-	24	
Gepensioneerde arbeiders	5	1	1	-	-	-	-	7	
Gepensioneerde zelfstandigen	5	-	-	-	-	-	-	5	
Weduwen, alleenstaande vrouwen	6	-	-	-	-	-	-	6	
Landbouwers	4	-	-	-	-	-	2	6	
Andere zelfstandigen	4	-	-	-	-	-	2	6	

Bijlage 9

BEROEPEN VAN DE ZOONS

	Leeftijdsklassen								In- wo- nend	Uit- wo- nend
	15-19 jaar	20-24 jaar	25-29 jaar	30-34 jaar	35-39 jaar	40-44 jaar	45-49 jaar	≥ 50 jaar		
Gehuwd:										
inwonend	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-
uitwonend	-	1	13	26	31	23	6	5	-	105
Ongehuwd:										
inwonend	27	15	21	3	2	-	-	-	68	-
uitwonend	1	3	-	1	1	-	1	-	-	7
Agrarisch:										
landbouwer	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
landarbeider	-	1	2	13	7	4	2	1	4	26
landbouw verwant	-	2	-	-	-	-	1	-	2	1
Niet-agrarisch:										
administratief beroep	1	-	1	1	2	3	1	-	1	8
ambacht: klein bedrijf	5	6	6	6	5	2	-	-	14	16
fabriek	3	3	8	1	3	2	-	-	11	9
fabrieksarbeider	7	3	6	1	6	3	1	-	16	11
verkeer	1	1	3	1	1	2	-	1	4	6
militair of politie	-	1	-	-	3	1	-	-	-	5
verzorgend beroep (loondienst)	-	2	3	1	1	-	-	-	4	3
zelfstandig beroep	-	-	-	2	-	1	2	2	-	7
grondwerker e.d.	1	-	3	1	3	3	-	-	1	10
overige en onbekend	-	-	-	1	2	1	-	1	-	5
Niet werkend:										
schoolgaand	10	1	-	-	-	-	-	-	11	-
invalide	-	-	2	1	1	1	-	-	1	4

BEROEPEN VAN DOCHTERS EN SCHOONZOONS

	Leeftijdsklassen								In- wo- nend	Uit- wo- nend
	15-19 jaar	20-24 jaar	25-29 jaar	30-34 jaar	35-39 jaar	40-44 jaar	45-49 jaar	≥ 50 jaar		
Inwonend:										
gehuwd	-	1	-	1	-	-	-	-	2	-
ongehuwd	24	12	2	2	-	-	-	1	41	-
Uitwonend:										
gehuwd	1	6	21	25	37	28	15	14	-	147
weduwe	-	-	-	-	1	1	3	1	-	6
ongehuwd	-	1	1	1	-	2	-	-	-	5
Beroepen ongehuwde dochters:										
thuis	1	-	-	1	-	-	-	1	3	-
confectie-atelier	1	7	-	-	-	-	-	-	8	-
fabrieksarbeidster	1	3	1	-	-	-	-	-	5	-
onderwijzeres	-	2	-	-	-	-	-	-	1	1
dienstbode	7	-	1	1	-	2	-	-	9	2
winkelbediende	6	-	-	-	-	-	-	-	6	-
kantoorbediende	1	1	-	1	-	-	-	-	2	1
niet werkend:										
schoolgaand	7	-	-	-	-	-	-	-	7	-
invalide	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Beroepen schoonzoons:										
agrarisch:										
landbouwer	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
landarbeider	-	-	1	3	3	1	-	3	-	11
landbouw verwant	-	-	-	-	-	1	1	1	-	3
niet-agrarisch:										
administratief beroep	-	-	-	3	4	3	-	2	-	12
ambacht: klein bedrijf	-	3	4	2	4	2	2	3	-	20
fabriek	-	1	1	3	-	-	-	-	1	4
fabrieksarbeider	-	1	5	5	7	9	4	-	-	31
verkeer	1	1	3	2	4	2	2	-	1	14
militair of politie	-	-	1	-	2	3	-	-	-	6
verzorgend beroep (loondienst)	-	1	1	3	2	-	-	-	-	7
zelfstandig beroep	-	-	2	1	7	3	3	4	-	20
grondwerkers e.d.	-	-	-	3	-	-	-	1	-	4
overige en onbekend	-	-	2	1	3	4	3	-	-	13
niet werkend:										
invalide	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1

BEROEPSLADDER

Rang-
laag:

- 1 hoofdonderwijzer, juridisch adviseur van een vakbond
- 2 technisch ambtenaar, boekhouder, gemeente-ontvanger, hoofd-
conducteur N.S.
- 3 zelfstandigen (molenaar, winkelier, slager, melkhandel,
restauranthouder), landbouwer, magazijnmeester, bedrijfs-
leider, bakkerij, farmer in Canada, veehandelaar, loonwer-
ker, schipper, bodedienst en autoverhuur, caféhouder, kap-
per, beheerder inrichting voor sociale zorg
- 4 kleine landbouwer, landbouwer met nevenberoep, loonsproeier
- 5 timmerman, meubelmaker, wagenmaker, bakker, schilder, elek-
tricien, loodgieter, kleermaker, smid, automonteur, stuka-
door, bankwerker, radiomonteur, rijwielhersteller (allen in
loondienst), arbeider houtzagerij, verpleger, lasser scheeps-
werf
- 6 vertegenwoordiger, melkcontroleur, stationsbeambte N.S., P.T.T.-
employé, grenscommies, marechaussee, politieagent, bank-,
kantoorbediende, foerier, administratuer bij politie
- 7 arbeider bij N.S., trammij, gemeente, waterschap, provincie
of rijkswerkplaats, chauffeur, voerman, schippersknecht, stra-
tenmaker, badmeester, beroepsmilitair
- 8 vaste landarbeider, melkknecht, stalknecht, boerenknecht,
thuis meewerkende landarbeider, trekkerchauffeur
- 9 bouwvakarbeider, arbeider hout- en turfhandel, tuinman, huis-
knecht, slaggersknecht, venter, bezorger, winkelbediende,
kappersknecht, spuiter in garage, portier, kelner, dragline-
machinist
- 10 losse landarbeider, losse arbeider, transportarbeider, maga-
zijnbediende, havenarbeider, zeeman (coaster)
- 11 losse arbeider en A.W.-arbeider, dorsmachine-arbeider, opper-
man, polderarbeider, ongeschoolde fabrieksarbeider, papier-
pakker, pakhuisknecht
- 12 baggeraar, grondwerker, A.W.-arbeider, veenarbeider

BEROEPSVERGELIJKING VADERS EN ZOONS

Ranglaag 1) van het eerste beroep van de zoons die nu 40 jaar en ouder zijn	Ranglaag 1) beroep van de vaders ten tijde van de beroepskeuze van de zoons											
	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1												
2												
3												
4												
5		1	1		4	4			2	2		
6					1	1						
7												
8			3	1		10				1		
9												
10												
11						1						
12												

gestegen zoons

gedaalde zoons

Als boven van de zoons die nu jonger dan 40 jaar zijn	Als boven											
	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1												
2												
3												
4												
5		3	12	7	1	19	1		5			
6					3	1			1	2		
7				1	1							
8		2	5	8		15		2	2	2		
9			1		2	1		1		1		
10			6			1				1		
11		1	6	2	1	6	3		3		2	
12			1								1	

gedaalde zoons

1) Voor de betekenis van de nummers zie bijlage 11.

Bijlage 14

FAMILIERELATIES VAN GEËNQUÊTEERDEN

Geënuquêeerde heeft 1)	Geënuquêeerden wonend			
	in het dorp	aan de Hoofdweg of Louwdijk	in de Morige	in de Zandstroom
geen familie in de buurt	3	28	20	7
familie in de Morige	7	23	27	6
familie in het uitbreidingsplan	-	3	4	-
familie elders in Blijham	-	1	-	1
familie in de Morige, uitbreidingsplan en/of elders in Blijham	-	4	3	-

1) Tot "familie" zijn gerekend: ouders, broers, zusters en kinderen van geënuquêeerden (derhalve niet de aangetrouwde familie van vrouws kant).

Bijlage 15

BEOORDELING VAN DE TOESTAND IN DE STREEK

	Aantal geënuq. dat zich beperkt tot de eigen situatie	Aantal geënuq. dat een algemeen oordeel over de situatie heeft	Aantal geënuquêeerden zonder (duidelijke) reactie	Alle geënuquêeerden
Landarbeiders	11	20	5	36
Arbeiders	21	21	3	45
Gepensioneerden	18	14	10	42
Zelfstandigen	4	8	-	12
Dorp	1	8	1	10
Hoofdweg en Louwdijk	20	29	9	58
De Morige	23	23	7	53
Zandstroom	10	3	1	14
< 40 jaar	6	7	3	16
40-54 jaar	16	23	-	39
≥ 55 jaar	32	33	15	80
Alle geënuquêeerden	54	63	18	135

BEOORDELING VAN DE TOESTAND IN DE STREEK

Onderwerp waarover een uitspraak gedaan werd	Beoordeling 1)	Aantal geënquêteerden dat een uitspraak deed	
		ziet alleen de eigen situatie	ziet de algemene situatie van de streek
De ontsluiting, de wegen	--	4	16
	-	4	15
	+	4	1
De ligging ten opzichte van het dorp (b.v. "achteraf")	--	-	3
	-	1	6
	+	1	3
	++	-	1
Het wonen hier	--	-	4
	-	2	4
	o	1	1
	+	13	5
	++	9	-
Het leven hier	--	2	1
	-	2	-
	o	-	1
	+	12	3
	++	4	1
Utiliteitsvoorzieningen (water, licht)	--	5	8
	-	5	9
	+	1	-
	++	1	-
De verkaveling	--	-	2
	-	1	-
De grond	--	1	-
	+	-	2
	++	1	5
De woningen	--	-	2
	-	1	2
	+	1	-
De ontwikkeling van de werkgelegenheid	--	-	8
	-	-	1

- 1) -- zeer negatief
 - negatief
 o onduidelijk
 + positief
 ++ zeer positief

Bijlage 17

BEKENDHEID MET (OFFICIËLE) PLANNEN

Onderwerp	Geënquêteerden die opgaven weleens iets gehoord te hebben over het onderwerp
"Nog nooit van plannen voor de Morige gehoord"	15
De aanleg van een (de) weg door de Morige	100
Uitvoering van ruilverkaveling in de Morige	15
Aansluiting van de Morige bij de ruilverkaveling Blijham-Bellingwolde	6
"Ze hebben hier lopen meten en/of boren"	27
Verplaatsing van woningen	12
Bevordering (stichting) van een tuinbouwcentrum	17
Aanleg van waterleiding en licht	5
Diverse andere onderwerpen 1)	9
Geen antwoord	3
Alle geënquêteerden	135

1) O.a. zandwinning in de Zandstroom, verbetering afwatering en uitbreidingsplan voor de Louwdijk.

Bijlage 18

DE WENS TOT HET VERANDEREN VAN BEROEP OF WERKGEVER

De geënquêteerde	Land- arbei- ders	Ar- bei- ders	Gepen- sioneer- den	Zelf- stan- digen	Alle geën- quêteerden
wil geen beroepsverandering	-	-	-	3	3
wil noch van beroep noch van werk- gever veranderen	9	8	-	-	17
wil van werkgever veranderen	1	1	-	-	2
wil verandering van beroep en/of werkgever	4	17 ¹⁾	-	-	21
heeft geen antwoord gegeven	22	19	92 ²⁾	9	92

1) 5 antwoorden luiden: "Wil wel weer landarbeider worden, doch op de fabriek verdien ik nu meer".

2) Aan de gepensioneerden is deze vraag niet gesteld.

Bijlage 19

PLANNEN OM VERANDERINGEN IN (AAN) DE WONING AAN TE BRENGEN

De geënquêteerde	Land- arbei- ders	Ar- bei- ders	Gepen- sioneer- den	Zelf- stan- digen	Alle geën- quêteerden
wil geen veranderingen aanbrengen	9	14	13	1	37
idem, want er is al veel aan gedaan	5	4	8	3	20
idem, want het is een oude, c.q. huurwoning of het is te duur	17	10	16	1	44
wil veranderingen aanbrengen 1)	5	11	1	4	21
heeft geen antwoord gegeven	-	6	4	3	13

1) Gedetailleerde opmerkingen over de aard van de voorgenomen veranderingen zijn buiten beschouwing gebleven.

Bijlage 20

ANIMO OM TE GAAN VERHUIZEN

De geënquêteerde	Land- arbei- ders	Ar- bei- ders	Gepen- sioneer- den	Zelf- stan- digen	Alle geën- quêteerden
1. wil wel verhuizen als er finan- ciële hulp wordt geboden	6	4	7	-	17
2. wil niet op de huidige plaats blijven wonen	5	18	4	-	27
3. wil op de huidige plaats blijven wonen, tenzij er financiële hulp wordt geboden	3	3	2	2	10
4. wil in elk geval blijven wonen	21	20	27	8	76
5. heeft geen antwoord gegeven	1	-	2	2	5

Bijlage 21

ANIMO OM TE GAAN VERHUIZEN

	De geënquêteerde wil 1)				
	1	2	3	4	5
De woning is: eigendom	11	11	6	64	3
gehuurd	6	16	4	12	2
Leeftijd van geënquêteerde: < 40 jaar	2	6	3	4	1
40-64 jaar	10	16	5	44	3
≥ 65 jaar	5	5	2	28	1

1) Voor de betekenis van de cijfers zie bijlage 20.

DE BEWONING OVER TIEN JAAR

	Geënquêteerde zal over 10 jaar			
	wel de woning hebben verlaten		niet de woning hebben verlaten	
	heeft geen opvolger	heeft wel een opvolger	heeft geen opvolger	heeft wel een opvolger
Landarbeider (vollejaarswerkers)	-	-	3	2
Landarbeiders (max. 5 mnd. A.W.)	4	1	10	1
Overige landarbeiders	5	2	6	2
Arbeiders	18	4	10	13
Gepensioneerde landarbeiders	7	-	14	3
Gepensioneerde arbeiders	1	-	6	-
Gepensioneerde zelfstandigen	2	-	2	1
Weduwen, alleenstaande vrouwen	-	1	4	1
Landbouwers	-	-	4	2
Andere zelfstandigen	-	-	4	2
Dorp	2	-	6	2
Hoofdweg en Louwdijk	15	4	24	15
De Morige	16	3	25	9
Zandstroom	4	1	8	1
Woning eigendom	18	4	50	23
Woning gehuurd	19	4	13	4
Jonger dan 40 jaar	8	1	5	2
40-44 jaar	3	-	2	3
45-49 jaar	7	-	7	3
50-54 jaar	4	2	7	1
55-59 jaar	1	2	9	8
60-64 jaar	5	2	8	4
65 jaar en ouder	9	1	25	6
Alle geënquêteerden	37	8	63	27

WAARHEEN WEL EN WAARHEEN NIET VERHUIZEN

	De geënquêteerde wil 1)				
	1	2	3	4	5
<u>Niet:</u> naar het uitbreidingsplan	12	10	9	-	-
ergens achteraf	3	3	-	1	-
naar Wedde of Hoornderveen	-	2	-	-	-
een bejaardenwoning	1	1	-	-	-
naar Blijham, Pekela of Winschoten	1	3	1	-	-
ergens in deze streken	-	2	-	-	-
Geen uitspraak	-	6	-	75	5
<u>Wel:</u> aan de Hoofdweg	6	7	4	-	-
aan de nieuwe weg door de Morige	2	-	1	-	-
naar Blijham	4	3	1	-	-
naar het uitbreidingsplan	1	4	-	-	-
naar Wedderveen, de Morige, het vrije veld	1	1	2	-	-
naar Winschoten, Pekela, Ter Apel, Stadskanaal enz.	1	6	-	-	-
Geen uitspraak	2	6	2	76	5

1) Voor de betekenis van de cijfers zie bijlage 20.

ACHTERGRONDEN VAN DE ANIMO OM TE GAAN VERHUIZEN

	De geënquêteerde wil											geen uit- spraak doen	
	(eventueel) niet op de huidige plaats blijven wonen					op de huidige plaats blijven wonen (tenzij er hulp wordt geboden)							
	zonder commen- taar	A	B	C	D	E	zonder commen- taar	F	G	H	J		
Landarbeiders	2	2	-	3	4	-	8	1	4	7	4	1	
Arbeiders	4	2	2	5	9	-	15	-	1	6	1	-	
Gepensioneerden	7	1	-	1	1	1	16	-	1	9	3	2	
Zelfstandigen	-	-	-	-	-	-	6	-	2	2	-	2	
< 40 jaar	3	1	-	3	1	-	7	-	-	-	-	1	
40-64 jaar	3	3	2	6	12	-	20	1	7	16	5	3	
≥ 65 jaar	7	1	-	-	1	1	18	-	1	8	3	1	
Dorp	1	1	-	-	-	-	5	-	-	-	3	-	
Hoofdweg-Louwdijk	6	3	2	3	4	-	20	1	1	11	5	2	
De Morige	5	1	-	3	9	1	17	-	5	10	-	2	
Zandstroom	1	-	-	3	1	-	3	-	2	3	-	1	
Woning in eigendom	6	1	1	5	8	1	33	-	8	22	7	3	
Woning gehuurd	7	4	1	4	6	-	12	1	-	2	1	2	
Alle geënquêteerden	13	5	2	9	14	1	45	1	8	24	8	5	
		44						86					

Betekenis van de letters (alfabetische volgorde is gelijk aan afnemende animo om te verhuizen).

- A = het huis is slecht, onbewoonbaar verklaard, de huur is opgezegd.
- B = hier is geen toekomst voor de kinderen.
- C = wil wel verhuizen maar het is zo duur.
- D = wil wel verhuizen als ik betere positie krijg, c.q. over een paar jaar.
- E = wil wel verhuizen tenzij hier een verharde weg langs komt.
- F = wil niet verhuizen tenzij ik betere positie krijg.
- G = ik wil de grond niet missen.
- H = het huis is eigendom, schuldvrij, goedkoop, ik ben gehecht aan het huis.
- J = ik heb vroeger al verder "achteruit" gewoond.

Bijlage 25

VOORKEUR VOOR EIGEN OF HUURWONING

	Geen uit-spraak	Voorkeur voor eigen woning		Voorkeur voor huurwoning		Geen uit-ge-spro-ken voor-keur
		totaal	argumenten: het is goedkoper, makkelijker, e.d.	totaal	argumenten: kopen is te duur, geen schulden meer aangaan	
Landarbeiders	14	13	4	6	1	3
Arbeiders	17	19	5	6	5	3
Gepensioneerden	25	9	5	6	2	2
Zelfstandigen	9	3	-	-	-	-
Woning in eigendom	52	37	14	3	2	3
Woning is gehuurd	13	7	-	15	6	5
Alle geënquêteerden	65	44	14	18	8	8

Bijlage 26

BEOORDELING VAN DE TOESTAND EN DE ANIMO OM TE VERHUIZEN

Beoordeling van de toestand in de streek 1)	Woning is eigendom			Woning is gehuurd		
	geënquêteerde wil		geen uitspraak over verhuizen	geënquêteerde wil		
	niet blijven wonen	wel blijven wonen		niet blijven wonen	wel blijven wonen	
Geen (duidelijke) reactie	1	8	1 2	4	2	
Geënquêteerde be- perkt zich tot eigen situatie	{ -- en - o { + en ++	6 4 2	3 4 16	- - - - 1 -	3 1 5	1 - 8
Geënquêteerde heeft algemeen oordeel over de streek	{ -- en - o { + en ++	6 1 2	26 9 4	1 - - - - -	9 - -	3 2 -
Alle (zeer) negatieve reacties		12	29	1 -	12	4
Alle onduidelijke reacties		5	13	- -	1	2
Alle (zeer) positieve reacties		4	20	1 -	5	8
Alle geënquêteerden		22	70	3 2	22	16

1) Zie bijlage 16.

Bijlage 27

RECHTSVORM VAN HET GRONDGEBRUIK

	Gehele opp. gepacht	Gehele opp. in eigendom	Eigendom en pacht	Eigendom in gebruik en gedeeltelijk verpacht	Overige vormen (geheel of gedeeltelijk verpacht)
Landarbeiders	15	17	-	4	-
Arbeiders	17	19	2	7	-
Gepensioneerden	7	19	-	14	2
Zelfstandigen	1	2	5	4	-
Oppervlakte grondgebruik:					
< 5 are	3	-	-	1	2
5-25 are	25	14	-	13	-
25-100 are	10	37	3	12	-
100-300 are	2	6	-	1	-
> 300 are	-	-	4	2	-
Alle geënquêteerden	40	57	7	29	2

Bijlage 28

TUIN VOOR ZELFVOORZIENING

	Geen antwoord	Geënquêteerde wil					
		geen tuin	een tuin ter grootte van				
			< 5 are	5-15 are	15-25 are	≥ 25 are	
Landarbeiders	2	1	2	24	6	1	
Arbeiders	-	-	-	35	10	-	
Gepensioneerden	2	1	4	31	2	2	
Zelfstandigen	1	-	1	8	1	1	
Oppervlakte grondgebruik:							
< 5 are	-	1	1	4	-	-	
5-25 are	2	1	3	40	5	1	
25-100 are	3	-	2	41	13	3	
100-300 are	-	-	-	8	1	-	
> 300 are	-	-	1	5	-	-	
Alle geënquêteerden	5	2	7	98	19	4	

LANDBOUWGROND

	Geëntuŕsteerde stelt geen prijs op landbouwgrond				Geënquŕsteerde stelt wel prijs op landbouwgrond						Geen antwoord
	to-taal-aantal	argumenten:			to-taal-aantal	argumenten:			gewenste opp.		
		vroeger wel, nu niet meer	geen tijd er-voor	geen paard te krijgen		voor bij-ver-dien-ste	voor bezig-heid	+	< 100 are	> 100 are	
Landarbeiders	11	3	-	1	23	7	3	9	11	3	2
Arbeiders	22	4	2	2	19	9	3	11	3	5	4
Gepensioneerden	21	16	-	-	15	5	6	11	3	1	6
Zelfstandigen	1	-	-	-	5	-	1	2	-	3	6
Oppervlakte grondgebruik:											
< 5 are	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	2
5-25 are	34	12	-	2	10	5	1	2	6	2	8
25-100 are	17	8	2	1	43	12	12	25	10	8	2
100-300 are	-	-	-	-	9	4	-	6	1	2	-
≥ 300 are	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Alle geënquŕsteerden	55	23	2	3	62	21	13	33	17	12	18

+ = aan de huidige oppervlakte heeft geënquŕsteerde genoeg.

BIJZONDERE TEELTEN

	Aantal geënquŕsteerden
Geen belangstelling voor kruidenteeŕt, rozenonderstammen of andere teelten	115
Heeft weleens aan kruidenteeŕt gedaan en	
gaat ermee ophouden	5
gaat niet verder uitbreiden	8
gaat ermee beginnen of uitbreiden	7
Heeft weleens aan rozenonderstammenteelt gedaan en	
gaat ermee ophouden	14
gaat ermee door	1
gaat ermee beginnen of uitbreiden	4
Heeft plannen om andere teelten te proberen 1)	5

1) Genoemd werden o.a. bloemen, peterselie, stekbieten.

DE TOEKOMST VAN DE KINDEREN

Uitspraken over de toekomst van de kinderen (algemene opmerkingen, over de woonplaats, over de beroepskeuze, over de opleiding)	Gezinnen met alle kinderen < 14 jaar		Gezinnen met kinderen > en $\geq$ 15 jaar			Gezinnen met alle kinderen $\geq$ 5 jaar	
	aantal gezin- nen	aantal kinderen 11-14 jaar	aantal gezin- nen	aantal kinderen 11-14 jaar	$\geq$ 5 jaar	aantal gezin- nen	aantal kinderen
Ze moeten niet in de landbouw, ze moeten leren, ze worden getest, ze moeten geen arbeider wor- den, ze willen geen grond meer	5	7	11	13	29	15	69
Nog niets van te zeggen, moeten het zelf maar weten, er is niet veel anders	2	2	7	8	15	1	4
Het huidige beroep bevalt goed	-	-	5	6	22	46	148
Het huidige beroep bevalt niet goed	-	-	-	-	-	7	26
Ze gaan hier vandaan; ze komen hier niet terug	1	1	5	5	23	32	121
Ze willen liever hier blijven, ze komen hier terug	-	-	-	-	-	8	31
Over de beroepskeuze:							
in de landbouw	-	-	1	1	4	3	18
in niet-agrarische beroepen ¹⁾	4	5	12	17	29	10	36
niet in de landbouw	1	1	-	-	-	2	5
Over de gewenste opleiding:							
een of andere vorm van voortgezet dagonder- wijs	6	8	16	20	38	8	23
geen opleiding	-	-	3	3	7	-	-
Alle gezinnen	12	15	26	31	71	82	311

1) Deze waren in de uitspraken meestal gespecificeerd aangegeven.

De cijfers onder "aantal gezinnen" geven aan het aantal gezinnen waar de desbetreffende uitspraak ten aanzien van ten minste één der kinderen werd gedaan.

De cijfers onder "aantal kinderen" geven het totale aantal kinderen in de betrokken gezinnen aan (zoons en dochters tezamengeteld), ook de kinderen waaromtrent geen duidelijke uitspraak werd gedaan. Onduidelijke uitspraken zijn buiten beschouwing gelaten. De kinderen < 10 jaar zijn niet in deze tabel opgenomen.

De uitspraken zijn de uitspraken van de kinderen; vrijwel overal is de opvatting van de ouders dezelfde (de tekst van de uitspraken is echter duidelijkheidshalve "in de derde persoon" gesteld), slechts in 3 gevallen hadden ouders een andere mening.

Het totale aantal gezinnen en de daartoe behorende kinderen is ter vergelijking opgenomen. In niet alle gezinnen viel een uitspraak over een of meer der 4 toekomstaspecten.

VRAGENLIJST
(enigszins bekort weergegeven)

---

1. Naam, adres, beroepsgroep
  2. Geboortjaar, burgerlijke staat, geboorteplaats
  3. Hoofdberoep en nevenberoep, werkgemeente, werkgever, periodes in 1959
  4. Beroepsgeschiedenis, levensloop na de lagere school (incl. dagonderwijs)
  5. Gevolgd onderwijs, lidmaatschappen, kerkgenootschap, familierelaties in de Morige en omgeving
  6. Kinderen: geslacht, geboortjaar, burgerlijke staat, woonplaats, beroepsgeschiedenis, gevolgd onderwijs
-

1. Hoe denkt U over de toestand in de Morige?
2. Hebt U wel eens van plannen tot verandering en verbetering gehoord?
3. Hebt U er wel eens over gedacht om, wanneer daarvoor mogelijkheden zouden zijn veranderingen aan te brengen in Uw beroep, werkgever, bedrijfje, woning?
4. Wilt U op deze plaats blijven wonen?
5. Zoudt U ergens anders willen gaan wonen als er financiële mogelijkheden zouden zijn? Waarheen in dat geval niet en waarheen eventueel wel? Geeft U voorkeur aan een eigen woning of aan een huurwoning?
6. Stelt U prijs op een tuin voor zelfvoorziening met groente en aardappelen? Hoe groot moet deze zijn?
7. Stelt U prijs op een stuk landbouwgrond en waarom? Hoe groot moet zo'n stuk zijn?
8. (Alleen voor degenen, die deze teelten hebben of hadden.) Zoudt U zich bij wijze van bijverdienste (verder) willen toeleggen op de kruidenteelt, de teelt van rozenonderstammen of andere teelten?

9. Wanneer U zich volledig op het zelfstandige landbouwbedrijf wilt gaan toeleggen, hoeveel grond moet U dan hebben?
10. (Alleen voor degenen die kinderen van 10 jaar en ouder hebben.)
Wat zijn de toekomstplannen van Uw kinderen? Welke opleiding willen de kinderen zelf gaan volgen? Welke wilt U dat Uw kinderen gaan volgen?
11. Hebt U nog bijzondere wensen? Andere opmerkingen.